

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

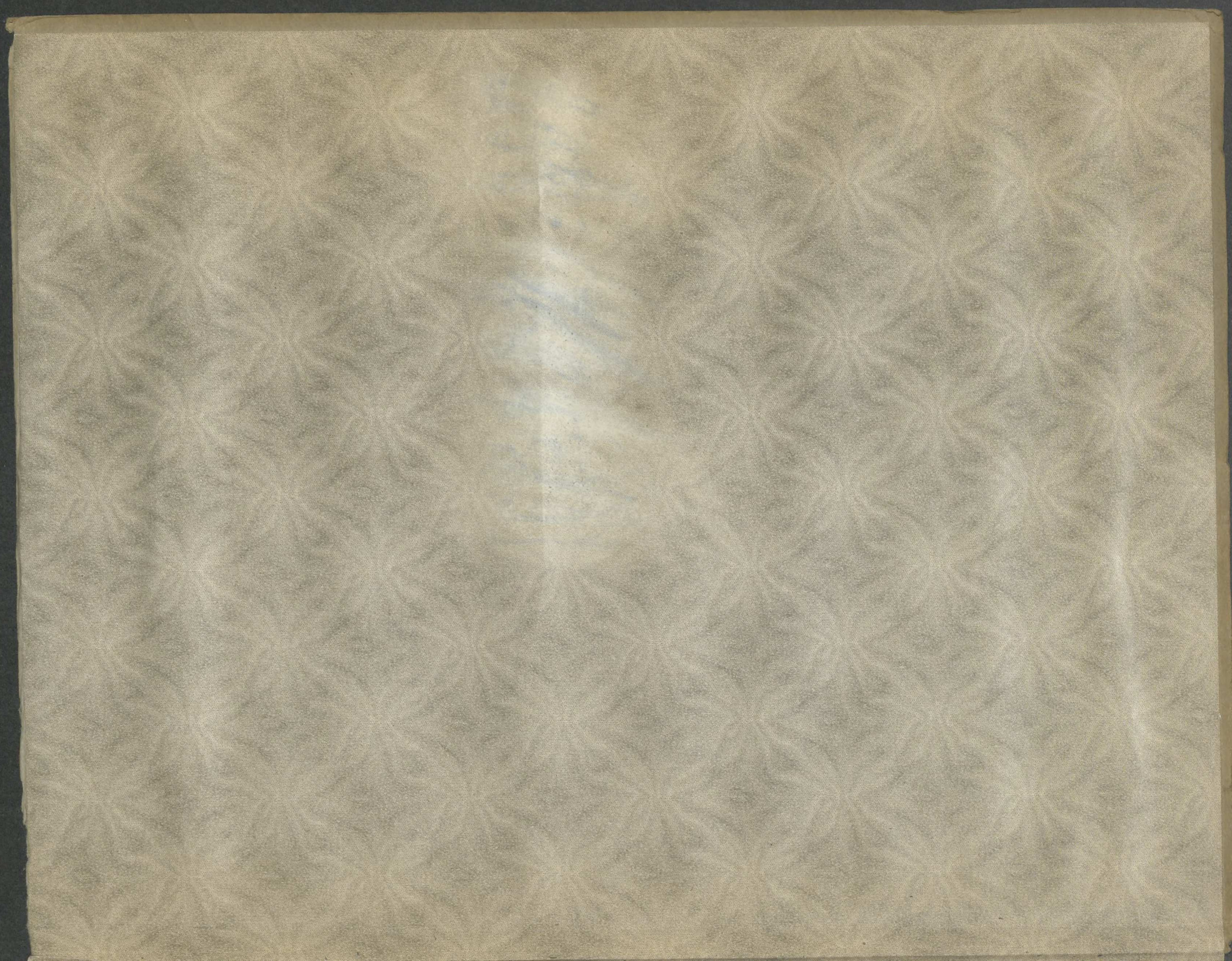
Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

10

FYENS STIFTSBOGTRYKKERI
ODENSE

* 338.62 (over)

O61.5(489)Fyn

[1922]

FYENS STIFTSBOGTRYKKERI

NAAR jeg, i Anledning af at Fyens Stiftsbogtrykkeri har passeret 150=Aarsdagen for sin Oprettelse, udsender nærværende Minde=skrift, har flere Grunde været medbestemmende herfor. For det første føler jeg Trang til at mindes de Mænd, som har lagt Grunden til Fyens Stiftsbogtrykkeri og arbejdet videre paa dets Udvikling. For det andet ønsker jeg at mindes Firmaets Medarbejdere — navnlig de, som ikke mere er blandt de levende — mindes dem med Tak for trofast Arbejde i den Tid, de virkede i Fyens Stiftsbogtrykkeri.

Men jeg vil ogsaa takke dem blandt vore Medarbejdere, der endnu færdes iblandt os og er med i det daglige Arbejde — jeg vil takke dem for det, hver enkelt yder paa sin Plads, og for det gode Samarbejde, der altid har været i den gamle Virksomhed. Særlig bringer jeg Faktor Fich en Tak for det Arbejde, han har nedlagt i Udarbejdelsen af dette Skrift.

Naturligvis har jeg ogsaa tænkt paa Forretningens mange Forbindelser og Venner, som det er mig kært at bringe en hjertelig Tak for al bevisst Velvilje gennem Aarene, og jeg udtaler Haabet om, at denne maa blive bevaret i Fremtiden.

Odense, i Februar 1922.

M. C. H. Dreyer.

FYENS
STIFTSBOGTRYKKERI

GENNEM 150 AAR

ET MINDESKRIFT VED CARL G. FICH

[922]

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

Trykt i Fyens Stiftsbogtrykkeri

Klichéerne fremstillet i »Fyens Stiftstidende«s Reproduktionsanstalt

Bogbinderarbejdet udført i Fred. Fuhrmanns Etablissement

BOGTRYKKERKUNSTENS VANSKELIGHEDER I DE FØRSTE AARHUNDREDER

BOGTRYKKERIVIRKSOMHEDEN i Danmark har endnu ikke fundet sin Historie-skriver. Ingen har — saavidt mig bekendt — forsøgt at give et samlet historisk Overblik over de Bogtryk-Virksomheder, der fremstod i de første 3—4 Aarhundreder efter Johan Gutenbergs Opfindelse af Bogtrykkerkunsten.

Og dog vilde en saadan Bog have overordentlig kulturhistorisk Betydning. Intet andet Fag har jo haft en saadan Indflydelse paa Verdensudviklingen som netop Bogtrykkerkunsten, der afløste Middelalderens store Skarer af Afskrivere, af hvilke der f. Eks. i Paris var saa mange, at de dannede deres egne Lav.

Men de skrevne Bøger var naturligvis ikke billige — tværtimod. Det vil være interessant i vore Dage at se et Par Eksempler paa hine Dages Bogpriser. En god Afskrift af Titus Livius' Værker kostede i Midten af det 15de Aarhundrede i Italien 125 Guldgylden (ca. 781 Kr.). En haandskrevne Bibel kostede i Paris 625 Kr., medens en trykt Bibel i Mainz i Aaret 1470 blot kostede 250 Kr. I 1465 kostede Gutenbergs »Katholikon« 256 Kr. 25 Øre; 10 Aar senere var Prisen dalet til 81 Kr. 25 Øre, hvad man maa betegne som et kolossalt Prisfald, navnlig naar Hensyn tages til Prisen paa de haandskrevne Bøger faa Aar tidligere.

Man maa dog ikke heraf lade sig forlede til at tro, at Bogtrykkerkunsten straks ved sin Fremkomst modtoges med aabne Arme, fordi man ved dens Hjælp kunde faa billige Bøger, thi dette var saare langt fra at være Tilfældet. Tværtimod rejste der sig fra Begyndelsen af en stærk Modstand imod den, som

Trykt i Fyens Stiftsbogtrykkeri

Klichéerne fremstillet i »Fyens Stiftstidende«s Reproduktionsanstalt

Bogbinderarbejdet udført i Fred. Fuhrmanns Etablissement

BOGTRYKKERKUNSTENS VANSKELIGHEDER I DE FØRSTE AARHUNDREDER

BOGTRYKKERIVIRKSOMHEDEN i Danmark har endnu ikke fundet sin Historie-skriver. Ingen har — saavidt mig bekendt — forsøgt at give et samlet historisk Overblik over de Bogtryk=Virksomheder, der fremstod i de første 3—4 Aarhundreder efter Johan Gutenbergs Opfindelse af Bogtrykkerkunsten.

Og dog vilde en saadan Bog have overordentlig kulturhistorisk Betydning. Intet andet Fag har jo haft en saadan Indflydelse paa Verdensudviklingen som netop Bogtrykkerkunsten, der afløste Middelalderens store Skarer af Afskrivere, af hvilke der f. Eks. i Paris var saa mange, at de dannede deres egne Lav.

Men de skrevne Bøger var naturligvis ikke billige — tværtimod. Det vil være interessant i vore Dage at se et Par Eksempler paa hine Dages Bogpriser. En god Afskrift af Titus Livius' Værker kostede i Midten af det 15de Aarhundrede i Italien 125 Guldgylden (ca. 781 Kr.). En haandskrevne Bibel kostede i Paris 625 Kr., medens en trykt Bibel i Mainz i Aaret 1470 blot kostede 250 Kr. I 1465 kostede Gutenbergs »Katholikon« 256 Kr. 25 Øre; 10 Aar senere var Prisen dalet til 81 Kr. 25 Øre, hvad man maa betegne som et kolossalt Prisfald, navnlig naar Hensyn tages til Prisen paa de haandskrevne Bøger faa Aar tidligere.

Man maa dog ikke heraf lade sig forlede til at tro, at Bogtrykkerkunsten straks ved sin Fremkomst modtoges med aabne Arme, fordi man ved dens Hjælp kunde faa billige Bøger, thi dette var saare langt fra at være Tilfældet. Tværtimod rejste der sig fra Begyndelsen af en stærk Modstand imod den, som

selvfølgelig ikke kunde undlade i Tidens Løb at øve sin store Indflydelse paa Kunstens Udvikling.

Til en vis Grad finder Modstanden mod Fremstilling af Bøger sin naturlige Forklaring deri, at den ved Bogtrykkerkunstens Udbredelse fremadskridende Oplysning blandt den store Masse ikke vandt synderlig Behag hos de privilegerede Klasser, hvortil endvidere kom, at den store Mængde Bogafskrivere, der selvfølgelig udelukkende rekrutteredes fra de mest intelligente Klasser, pludselig saa deres Eksistens truet ved Bogtrykkerkunstens Fremkomst.

Disse Klasser gjorde derfor alt, hvad de kunde, for at holde Bogtrykkerkunsten indenfor saa snævre Grænser som muligt.

Men trods al Modstand gik Gutenbergs Kunst sin Sejrsgang Europa over. I de første 50 Aar efter Opfindelsen kan man i ca. 250 forskellige Byer konstatere Oprettelsen af ca. 1000 Bogtrykkerier med mindst lige saa mange Presser. Efter Datidens Forhold blev der nu Masseproduktion.

Gutenbergs Lærlinge drog ud i Verden for at udbrede den nye Kunst — og for at tjene Penge. Der skabtes snart en Stab af Bogtrykkere, der almindelig kaldtes »Rejsebogtrykkere« paa Grund af deres skiftende Opholdssted, og dette havde til Følge, at Kunsten hurtigt bredte sig fra By til By, fra Land til Land.

Til Odense kom Bogtrykkerkunsten i Aaret 1482, idet en tilrejsende — eller af Biskop Rönnow indforskreven — Bogtrykker, Johan Snell, her trykte den første Bog.

Odense har saaledes Æren af at være den første By i Danmark, hvor en Bog er blevet trykt.

*

*

*

En skønne Dag kom da en af disse rejsende Bogtrykkere, Johan Snell, efter Indbydelse af Fyens Biskop, Karl Rönnow, til Odense, og her bliver den først fremstillede Bog i Danmark sat op og trykt i Johan Snells Vandrebogtrykkeri i Aaret 1482—83. Der er meget stor Sandsynlighed for, at dette Bogtrykkeri har været opstillet i St. Hans Kloster i Odense; flere Historieskrivere er i alt Fald enige herom.

Der gik dog endnu ca. 200 Aar, før nogen fik Bevilling til at drive Bogtrykkeri i Odense, og i det mellemliggende Tidsrum blev mange Bøger trykt i Udlandet for fyenske Forfatters Regning. Der var i den Tid Arbejde nok for

en Bogtrykker i Odense; men der krævedes jo en ret stor Kapital for at oprette et Bogtrykkeri, der kunde faa nogen Betydning for Byen.

I Slutningen af det 17de Aarhundrede havde man endnu ikke noget Bogtrykkeri i Odense — og derfor heller ikke nogen Avis. Men man klarede sig med skrevne »Relationer«.

Nyhederne fik man i Reglen paa Posthuset, da man forudsatte det som en Slags Pligt, at Postmesteren læste de Aviser, der gik gennem hans Hænder, og lod Nyhederne gaa videre til sine Medborgere. Man havde ogsaa andre Maader, paa hvilke man tilfredsstillede sin Trang til Nyheder, nemlig ved Hjælp af de Bogførere, der efter tysk Skik rejste omkring og forhandlede Bøgerne som Markedsvare. Bogførerne eller Boghandlerne kom saavel til Odense Julemarked som andre Markeder, og de udstillede deres Bøger i St. Knuds Kirke, hvor Køberne saa kunde gaa hen og tage dem i Øjesyn.

I Begyndelsen af Aaret 1680 havde Rygtet travlt i Odense; det fortalte, at den højtansete Biskop og Digter, Thomas Kingo, vilde oprette et Bogtrykkeri i Byen til Fremstilling af hans »Aandeligt Sjunge-Chor«, som han selv vilde gøre sig indbringende ved et Privilegium. Han fik virkelig et saadant fra 1681, der gav ham Ret til at trykke for hvem som helst og hvad som helst, alene indskrænket af de Forordninger om Censur m. m., som Loven, der gjaldt for alle danske Bogtrykkere, paabød. Det var dog ingenlunde nogen let Sag for ham at udnytte Privilegiet; thi saa vidt man kan se, er Trykkeriet vist næppe kommet i Gang før henimod Slutningen af 1685 eller maaske først 1686. Typer og Trykkerimateriel købte han i Lübeck; Leder af Trykkeriet, som opstilledes i Bispegaardens Kvist-Etage i Tværbygningen, blev Jørgen Schrøder. Fra dette Trykkeri er der i Tidens Løb udgaaet ikke saa ganske faa Værker, saaledes blev bl. a. »Danmarks og Norges forordnede Psalme-Bog ved Thomas Kingo« paabegyndt dér.

Men fra den allerhøjeste kongelige Naade synes Kingo hurtig at være dalet til den dybeste Unaade. Forordningen tilbagekaldtes ved et Reskript af 22de Februar 1690, hvori Salmebogens Trykning forlangtes standset.

Med Aaret 1706 ophører Kingos Bogtrykkeri. Hvor det blev af, vides ikke; men sandsynligvis er det solgt til en Bogtrykker i København. Naar Boghandler Chr. Iversen i Odense m. fl. senere har paastaaet, at Kingos Efterfølger som Bogtrykker i Odense, Johan Christoffer Brandt, overtog eller fortsatte Kingos Trykkeri, da er dette næppe korrekt og kan i hvert Fald ikke bevises.

J. Chr. Brandt, der var Hamborger og kom til Danmark i Aaret 1717, fik i 1729 sin Forordning (Bevilling) som Bogtrykker i Odense, og i den mellem- liggende Tid (ca. 25 Aar) maatte fyenske Forfattere igen drage ind til København med deres digteriske Produktioner.

Det vides ikke, naar Brandt begyndte at udnytte sit Privilegium; men de første Tryk, der findes fra ham, stammer fra Aar 1731. Det var ikke ret mange Værker, der udgik fra hans Bogtrykkeri, og det, der saa Lyset, var slet udført. Men da Brandt i 1735 blev Udgiver af den første danske Provinsavis, et lille uanseligt Blad i 8vo, der hed: »Ugentlige Provincial Notifications Liste«, kom hans Virksomhed til at spille en mere betydelig Rolle. Brandt havde ikke en Gang gjort sig den Ulejlighed at søge noget Privilegium til sit lille Organ, maaske af Frygt for at faa et Afslag. Samtidige betegner Bladet som tarveligt i enhver Henseende. Det indeholdt Annoncer og virkede i et og alt som en Adresseavis; men det havde ikke nogen lang Levetid; antagelig er det ophørt at udkomme Aar 1742.

Den 10de Juni 1746 fik Sønnen Peter Vilhelm Brandt Privilegium paa at fortsætte sin Faders Trykkeri i Odense. Han har formodentlig straks efter sin Hjemkomst fra København, hvor han i 2 Aar havde været i Lære hos Bog- trykker Ove Lynow, begyndt at udgive en Avis; men den udgik ikke med det gamle Navn. Nu hed Bladet: »Dend moralske Land-Løbere, Som tillige med- bringer nye Tidender for Fyhn og Langeland«.

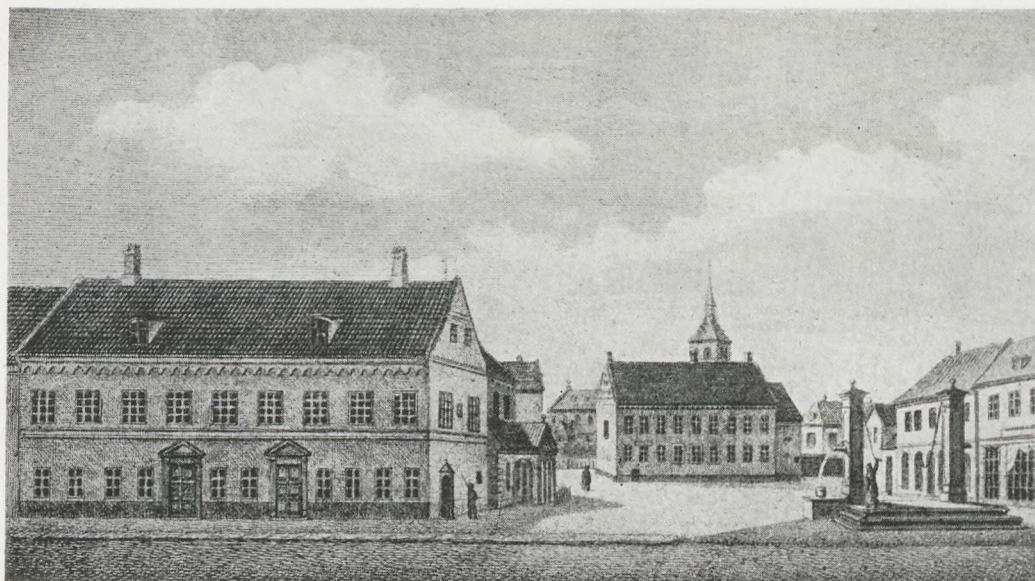
Man har ikke nogen Vished for, hvor lang Levetid dette Blad har haft; men det indeholdt et ret alsidigt Stof og betegnes af Historieskrivere som noget paa den Tid ganske ukendt her i Landet. Det menes at være redigeret af Krigsraad Hedegaard, som var Birkedommer i det fyenske Rytterdistrikt.

Der udkom dog ogsaa flere Bøger fra Peter Vilhelm Brandts Bogtrykkeri, bl. a. 2 Bøger, der trykkedes for Peter v. Westen, den senere Ejer af Fyens Stiftsbogtrykkeri: 1) *De philosophie utilitate*, Othenis 1761, og 2) *Oratio in natali Regis Frederici Vti, de medicine certitu dine*. Odense 1761, 4to; men Trykkeriet blev efterhaanden forsømt og havde ringe Betydning for Publikum.

Peter Vilhelm Brandt boede paa Hjørnet af Pjentedam og St. Jørgensgade. Han, som var meget velhavende, døde 1778, 64 Aar gl., hvorefter hans Enke i 1779 solgte Trykkeriet til Christian Iversen. Hun skænkede i 1784 til Frue Kirke et Sølvfad og de to store Sølvlysestager, som endnu staar paa Alteret. Hun døde i den Iversenske Familie paa Mariehøj 1802, 84 Aar gl.

ODENSE PAA DEN TID, DA FYENS STIFTSBOGTRYKKERI OPRETTEDES

FYENS STIFTSBOGTRYKKERIS FØRSTE BOSTED × I v. BERGERS GAARD PAA FLAKHAUGEN ×

OVERGADE OMKRING 1790, DA FYENS STIFTSBOGTRYKKERI BOEDE I NR. 19, SENERE I NR. 41

FYENS STIFTSBOGTRYKKERI OPRETTES

DEN 8de Februar 1771 blev en af de store Mærkedage i Odense Bogtrykkeriers Historie, idet der paa denne Dag blev udfærdiget et saalydende Privilegium:

„Vi Christian den Syvende, af Guds Naade etc., gjøre alle vitterligt, at Vi, efter Christian Gormsen Biering af Vores Kongelig Residens Stad Kiøbenhavn, hans herom allerunderdanigst gjorte Ansøgning og Begiering, samt den for Os Elskelige Hr. Henrich Bille, Ridder, Vores Geheime-Raad og Stiftsbefalingsmand over Vores Lande Fyen og Langeland, samt Amtmand over Odense, Dalum, St. Knuds, Ruugaards, Assens og Hindsgauls Amt, og Hr. Jacob Ramus, Biskop over Fyens Stift, der over indhenteede Erklæring, allernaadigst have bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at han, udi Vor Kiøbstad Odense i bemeldte Vort Land Fyen, maae anlægge og holde et Adresse-Contoir og Bogtrykkeri, til Brug og Bequemmelighed for dem, udi Fyens Stift, som sig deraf ville betiene, Og at hans Hustru, efter hans Død, samme maa vedligeholde og fortsætte, Til hvilken Ende, han skal tilforpligtet være, et got og forsvarlig Bogtrykkerie sammesteds at indrette og vedligeholde, samt sig derudi, efter Loven, og de om Bogtrykkerier allernaadigst udgivne eller herefter udgivende Anordninger og Befalinger tilbørligen at rette og forholde, saa og at hverken Directeuren over Vores Bogtrykkerier i Vores Kongelig Residens Stad Kiøbenhavn, eller nogen anden, udi de dennem allernaadigst forundte Privilegier derved fornærmes, Forbydendes etc. Givet paa vort Slott Christiansborg i Vores Kongelig Residens Stad Kiøbenhavn, den 8de Februar Anno 1771.

Under Vor Kongelige Haand og Signet:

L. S.

Lurdorph. Hjelmskjærne.”

Fra dette Bogtrykkeri udgik den 3die Januar 1772 det første Nummer af »Fyens Stiftstidende« under Navn af »Kongelig privilegerede Odense Adresse-Contoirs Efterretninger«.

Biering blev i 1773 valgt til korresponderende Medlem af det kongelige Landhusholdningsselskab, og blev for sit Skrift om de danske Købstæder til-

kendt Selskabets store Sølvmedaille. Han døde den 28de December 1776 og blev den 6te Januar 1777 begravet i Graabrødre Kirke.

Trykkeriet, Kontoret og Avisen blev efter Bierings Død fortsat af hans Enke, MARGARETHA CATHARINA, født ADRIAN, fra 1ste Januar 1777 til 16de April 1779, da hun solgte Trykkeriet og Adressekontoret med dets Avis til PETER v. WESTEN, der flyttede begge Dele fra v. Bergers Gaard paa Flakhaugen til Oberst Schinckels Gaard i Vestergade, en af de Ejendomme, som blev revet ned, da man begyndte at anlægge Kongensgade.

Den Westenske Slægt havde i over hundrede Aar været anset for at være den rigeste i Odense og foruden Apotheket her ejet flere Herregaarde paa Fyen.

Hos Peter v. Westens Bedstefader boede Czar Peter af Rusland under sit Ophold i Odense.

Familiens Rigdom synes at være gaaet tabt ved Peter v. Westen, thi han solgte sine Herregaarde og Apotheket. Han var født 1731, blev dimitteret fra Odense Skole 1751, rejste 1753 udenlands og blev 1759 Dr. med. i Rostock.

1763 kom han hjem og blev Professor ved Odense Gymnasium, samt tilige praktiserende Læge, indtil han i 1764 efter sin Fader arvede Apotheket og derpaa 1779 købte Adressekontoret, som han igen solgte, da han 1783 blev Toldkontrollør og Postmester i Fredericia.

Her fik han Privilegium paa at oprette et Bogtrykkeri og Adressekontor for Ribe Stift, saa at »Ribe Stiftstidende« er bleven begyndt i Fredericia. Han døde som Justitsraad 1789 og blev bisat i sin Familiebegravelse i en af de mindre Begravelseskældere under Koret i St. Knuds Kirke.

Peter v. Westen fik snart en farlig Konkurrent i den driftige Bogtrykker og Avisudgiver Chr. Iversen, og den 12te November s. A. solgte han Trykkeriet med alt Tilhørende til FRIDERIC SEIDELIN. Denne var en Søn af Jubellæreren, Provst David Seidelin i Gamtofte ved Assens (der døde 1791) og blev født dér den 5te September 1750. Han blev Student 1768 og tog den 7de August 1772 latinsk-juridisk Embedseksamen, hvorefter han i 9 Aar var Volontær ved Sø-Kommissariatet. — Adressekontoret med Tilhørende beholdt han indtil 1791, hvorefter han levede som Kommissionær og Kirkeværge i Odense og døde den 5te Decbr. 1822. Han var ligesom den følgende Ejer af Trykkeriet, L. N. Faber, med til Bladets halvhundredaarige Jubilæum.

LAURITZ NICOLAI FABER var født den 11te Juni 1762 i Svanninge ved Faaborg, hvor hans Fader var Skovrider. L. N. Faber blev undervist først paa Als

og siden i Odense, lærte fra 1777 Bogtrykkerkunsten i Stiftstidendes Trykkeri, kom 1781 til Bogtrykker F. W. Thiele i København og 1788 til Hofbogtrykker Schultz, hvor han postulerede og blev Bogtrykker efter den Tids Skik, var derefter i nogen Tid Typograf hos Chr. Iversen, købte 1791 Adressekontoret, hvis Efterretningers Udgivelse han begyndte med Aaret 1792, solgte Privilegiet og Trykkeriet 1796 til Søren Hempel, medens han selv vedblev med at drive Boghandelen, blev 1810 beskikket til Inspektør ved Tugthuset i Odense og 1818 tillige ved Tvangsarbejdsanstalten samme Sted. Han købte Nr. 41 paa Overgade, og der hen flyttede han ogsaa Trykkeriet. Han døde den 13de November 1835, og hans Brodersøn, Biskop Faber, holdt Ligtalen over ham.

SØREN HEMPEL overtog for en Købesum af 5000 Rdl. Trykkeriet, Adressekontoret og Avisen ved Nytaar 1797. Han var født den 3die Januar 1775 i Faaborg, hvor hans Fader, Christian Hempel, død 1809, var Distriktskirurg og Postmester. Han dimitteredes i Efteraaret 1793 fra Odense Skole og tog i April 1796 theologisk Embedseksamen, hvorefter han i det følgende Aar indtraadte i de ovennævnte Stilling, hvortil han efterhaanden føjede Boghandelen.

I 1813 blev han Forligelseskommissær, 1829 Kancelliraad, 1838 borgerlig Raadmand, 1835 valgtes han til Stænderdeputeret for Odense Købstad og mødte i denne Egenskab ved Stænderforsamlingerne i Roskilde 1835, 1838 og 1840. Hans Fødselsdag, hans 25aarige Udgivelse af »Fyens Stiftstidende« og dennes 50aarige Jubilæum faldt sammen den 3die Januar 1822, i hvilken Anledning der fandt betydelige Højtideligheder Sted.

Han døde den 12te Januar 1844, 69 Aar gammel, agtet og elsket af de mange, som kendte ham. Mange Sørgekvad findes i Stiftstidende ved Budskabet om hans Død, deriblandt et af St. St. Blicher, der kalder ham »En Dannemand foruden Frygt og Svig, blandt Stridende en Stifter af Forlig!« og dette er vistnok en træffende Betegnelse af hans Karakter og Færd.

Fra Begyndelsen af Aaret 1797 til 11te Maj 1798 udgaves »Fyens Stiftstidende« af Firmaet »S. Hempel & Comp.«, i hvilken Tid Trykkeriet var i Gaarden »Mageløs«, hvorefter det flyttedes hen i den af S. Hempel købte Gaard, Nr. 25 paa Vestergade.

Kompagnonen var en fransk Emigrant ved Navn Joseph Benedict Lindenfels, født i Wien den 15de December 1762.

I Aaret 1832 overdrog S. Hempel Boghandelen til sin Svingersøn, Kancelliraad Helm-Petersen, der døde den 19de Juni 1870, og senere paa samme Maade

Bogtrykkeriet til sin ældste Søn, Morten Christian Hempel — den anden Søn var Kancelliraad Hempel, i sin Tid Distriktslæge i Assens —, medens han selv beholdt Udgivelsen af Avisen indtil sin Død.

MORTEN CHRISTIAN HEMPEL overtog — i Henhold til allerhøjeste Privilegium af 8de Juni 1836 — den 12te Januar 1844 Udgivelsen af »Fyens Stiftstidende« tillige med Fyens Stiftsbogtrykkeri. Han var født i Odense den 30te Juli 1799 og blev, efter i nogle Aar at have frekventeret Odense Kathedralskole, sat i Lære hos Bogtrykker Elmenhoff i Randers.

Efter udstaaet Læretid foretog han — tildels i Selskab med sin hidtilværende Principals Søn, I. M. Elmenhoff, — i Aarene 1817 til 1820 en Rejse omkring i Tyskland og Østrig; han arbejdede blandt andre Steder i Leipzig, Schneeberg, Wien og Dresden, og han medbragte fra denne Rejse, som han næsten udelukkende gjorde til Fods, mange Minder, som han i de ældre Dage med Forkærlighed dvælede ved.

Straks efter sin Hjemkomst blev han Faktor i Faderens Bogtrykkeri, og i Aaret 1825 ægtede han Mathie Christiane Lund, en Datter af Byskriver Lund i Rudkøbing. Han stod nu i Spidsen for Trykkeriet og havde den udelukkende Ledelse deraf, indtil han fra 1ste Januar 1841 forpagtede det af sin Fader og saaledes overtog det for egen Regning.

Vel nævnes M. C. Hempel i et Par kortere Tidsrum som Redaktør af »Fyens Stiftstidende«, men det skete kun af Hensyn til Presselovsforholdene, og han har næppe nogen Sinde selv ledet Bladet. Han levede et temmelig stille og tilbagetrukket Liv i sit Hjem (først i Lille Graabrødrestræde Nr. 7 og senere i Gaarden Nr. 25 paa Vestergade), og helligede næsten udelukkende Trykkeriet og Regnskabsvæsenet sin Virksomhed.

*

*

*

Trods det stille Liv, han førte, havde han vundet et ikke ringe Antal Venner, i hvis Kreds han gerne deltog i et muntert Lag, navnlig ved Fisketure, hvoraf han var en stor Ynder. Han var af Naturen vel begavet og besad megen Dannelse, men han havde en afgjort Afsky for at træde offentlig frem, hvorfor han ikke som Faderen deltog i det offentlige Liv. Derimod lignede han denne i stille Godgørenhed, som han udøvede i et vidt Omfang.

Han døde den 5te Juni 1861, 62 Aar gammel, efter saaledes at have udgivet Stiftstidende i 17 Aar.

FYENS STIFTSBOGTRYKKERIS PERSONALE

OM det daglige Liv paa Fyens Stiftsbogtrykkeri og om Personalet i de første 50 Aar kan intet bestemt oplyses; lejlighedsvis dukker enkelte Navne frem; men nogen samlet Liste over de Personer, der i de første 50 Aar paa bestemte Tider har været knyttede til Virksomheden, er det ikke lykkedes at fremskaffe.

I Trykkeriets første Aar har der sandsynligvis ikke været meget at bestille udover Fremstilling af Bladet, og i en lang Tid beskæftigedes der kun et Par Sættere. I L. Chr. Nielsens udmærkede Værk »Fra Johan Snell til vore Dage« hedder det: »Det Bogtrykkeri, Hempel købte, bestod næppe af mere end en Haandpresse og nogle faa Kasser Skrift, og der beskæftigedes næppe flere end to à tre Typografer.«

Desværre foreligger der ikke i Behold en eneste Lønningsliste fra de Dage. At saadanne har eksisteret, er vel hævet over enhver Tvivl. Navnlig i Hempel-Perioden maa der absolut være ført Lønningslister; thi alt tyder paa, at baade Søren Hempel og M. C. Hempel har haft udmærket Orden i deres Sager.

Listerne maa antages ved en eller anden Lejlighed at være gaaet tabt. At de har været ført, bestyrkes yderligere af de ret fyldige Oplysninger, der foreligger i de forskellige Prøvebøger om det Materiale, der var i Bogtrykkeriet, men herom senere.

*

*

*

Ved 25=Aars Jubilæet den 3die Januar 1797 har der ikke været afholdt nogen Festlighed. Og den Omstændighed, at Bogtrykkeriet netop paa 25=Aarsdagen for fjerde Gang siden Oprettelsen skiftede Ejer, tyder vel egentlig heller ikke paa, at Virksomheden endnu har faaet rigtigt Fodfæste.

Saa meget festligere var det derimod ved 50=Aars Jubilæet den 3die Januar 1822, da Søren Hempel samme Dag havde været Ejer af Forretningen i 25 Aar og samtidig fejrede sin Fødselsdag.

For første Gang kan vi her efter »Fyens Stiftstidende« fra 3die Januar 1822 anføre Navnene paa hele det Personale, der da var knyttet til Fyens Stiftsbogtrykkeri, nemlig:

Sættere: Chr. W. Fahrenholtz, J. J. Hansen, C. F. Binau og S. C. Tryde.

Trykkere: J. Funch, M. Larsen og H. J. Rasmussen.

Lærlinge: S. A. W. Hartmann og Chr. J. Hansen.

Ejerens ældste Søn, Morten Christian Hempel, havde allerede den Gang været Trykkeriets Faktor i 2 Aar.

Første Gang, man faar et Billede af hele Personalet, er antagelig ved Ejerskiftet 1ste Januar 1862, hvor hosstaaende Billede formentlig er fotograferet.

PERSONALET VED EJERSKIFTET 1862, DA J. C. DREYER KØBTE VIRKSOMHEDEN

Paa Billedet ser man i første Række (siddende) fra venstre til højre:

- 1) Typograf Carl Tiedje, der senere købte en Del af det af Westrin i 1862 i Odense oprettede Trykkeri, død 1911.
- 2) Typograf F. F. Nielsen, død 1874.
- 3) Bogholder og Kasserer N. A. Nielsen, der 1894 testamenterede en Obligation paa 1000 Kr. til »Fyens Stiftstidende«s Legat.
- 4) Kontorbud L. F. Hansen.

I anden Række staar (fra venstre):

- 1) Typograf N. Fred. Nielsen.
- 2) Faktor J. C. Dister, død 1914.
- 3) Fuldmægtig C. Hempel.
- 4) Typograf Jacob Søfeldt, nu 79 Aar.
- 5) Typograf Ditlefsen, der senere blev Faktor ved Svendborg Avis, død 1912.
- 6) Typograf Th. Harsen, der senere blev Medejær af det tredje i Odense oprettede Bogtrykkeri, død i Assens.
- 7) Trykker L. Nielsen, død 1884.
- 8) Typograf H. Chr. J. Ibsen, der i mange Aar, indtil 1900, var Ombyrder af Annonceafdelingen, og som senere levede som Partikulær i Odense, død 1919.
- 9) Typograf J. C. F. Jørgensen.
- 10) Trykker Gornitzka (Fader til P. L. G., der senere etablerede sig som Bogtrykker i Nexø, hvor en Descendent endnu fører Firmaet).

Oprindelig har man troet, at dette Billede var taget i Anledning af 100=Aars Jubilæet den 3die Januar 1872, og Billedets Bagklædning bærer en Paategning herom, men dette modbevises af forskellige Omstændigheder, og det er lykkedes at faa konstateret Navnene paa alle Personerne, der er som ovenfor anført.

*

*

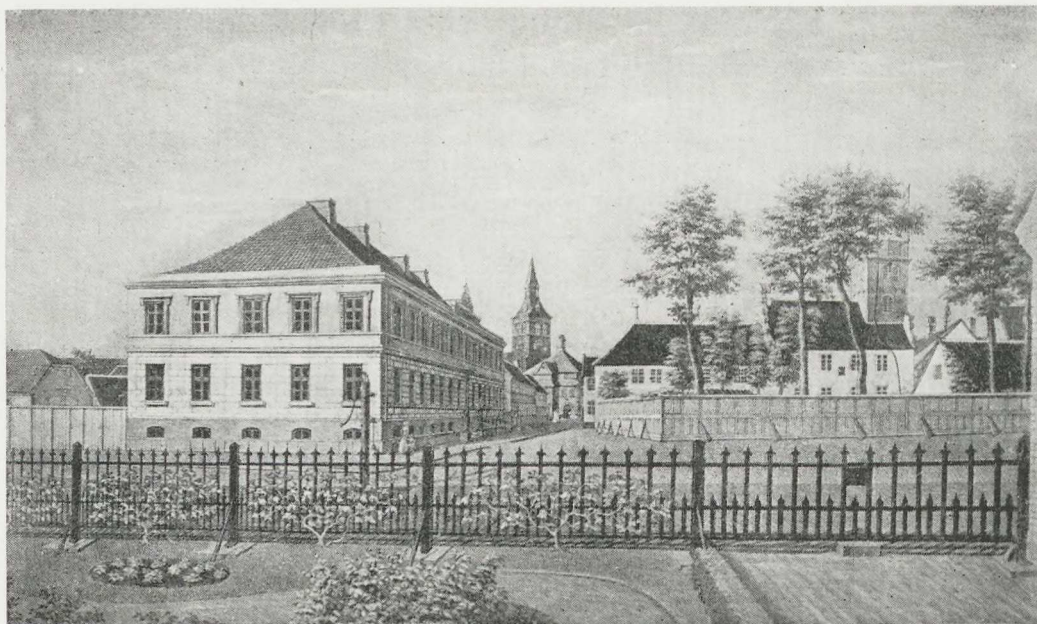
*

Af samtlige 14 Personer paa dette Billede er nu ved 150=Aars Jubilæet kun en eneste Person i Live, nemlig Typograf Jacob Søfeldt, der endnu, trods sine 79 Aar, er i Stand til at passe sin Gerning ved Sættækassen. Han fortæller følgende om Forholdene i Fyens Stiftsbogtrykkeri for 65 Aar siden:

»Jeg kom i Lære 1ste Maj 1857 som Sættelærling. Trykkeriet ejedes den Gang af Morten Christian Hempel. Som Skik og Brug var i de Dage, havde Lærlingene Kost og Logi paa Lærestedet.

I de 5 Aar, jeg var i Lære, fik vi en ganske udmærket Forplejning. Vi fik, hvad der den Gang ikke var almindeligt, akkurat samme Mad som Herskabet. Husholdningen var ikke saa lille, idet der, foruden Herskabet, var 1 Husjomfru, 3 Piger, 2 Karle og 4 Lærlinge.

I hele min Læretid har vi ikke en eneste Dag faaet Varmemad, men friskkogt Mad hver Dag, idet Levningerne altid blev givet til de fattige, ligesom der i det hele taget fra Ægteparret Hempels Side blev udvist megen Velgørehed.

GRAABRØDREPLADS OMKRING AARET 1850

Der var dog enkelte Mærkeligheder. Saaledes fik vi f.Eks. aldrig Sukker til vor Morgen-The, hvorfor vi fra vort Hjem selv maatte have det med. Ligeledes fik vi kun Kaffe 2 Gange om Ugen, nemlig Onsdag og Søndag Formiddag, sidstnævnte Dag med 3 Sukkerkager.

Morten Christian Hempel var stor og svær og havde et Par meget tykke Ben, som i høj Grad generede hans Gang, hvorfor han næsten aldrig bevægede sig ude. Han kom i Almindelighed kun ud i Odense By hvert Aars 18de September, paa hvilken Dag den velgørende Stiftelse af samme Dato uddelte milde Gaver til de fattige. Han var denne Stiftelses Formand i mange Aar lige til sin Død.

Hempel førte et meget stille Liv, deltog slet ikke i Selskabslivet og holdt kun Omgang med et Par Familier, hvoraf den ene var hans Svoger, Helm-Petersen (Hempelske Boghandel), som havde til Huse i samme Ejendom som Trykkeriet.

Ægteparret foretog hver Søndag en Udflugt til det smukke Landsted »Elysium«, beliggende i Svendstrup By, ca. 1 Mil fra Odense.

Hempels Ejendom bestod af et 2-Etages Forhus. I Stueetagen havde Hempel sit Kontor, og i Forbindelse med dette laa Adressekontoret, hvor Forretningens

gamle Bogholder, Nielsen, havde sin Plads. Han assisteredes af en Fuldmægtig ved Modtagelsen af Annoncer og ved Indpakning af Aviser til Posten.

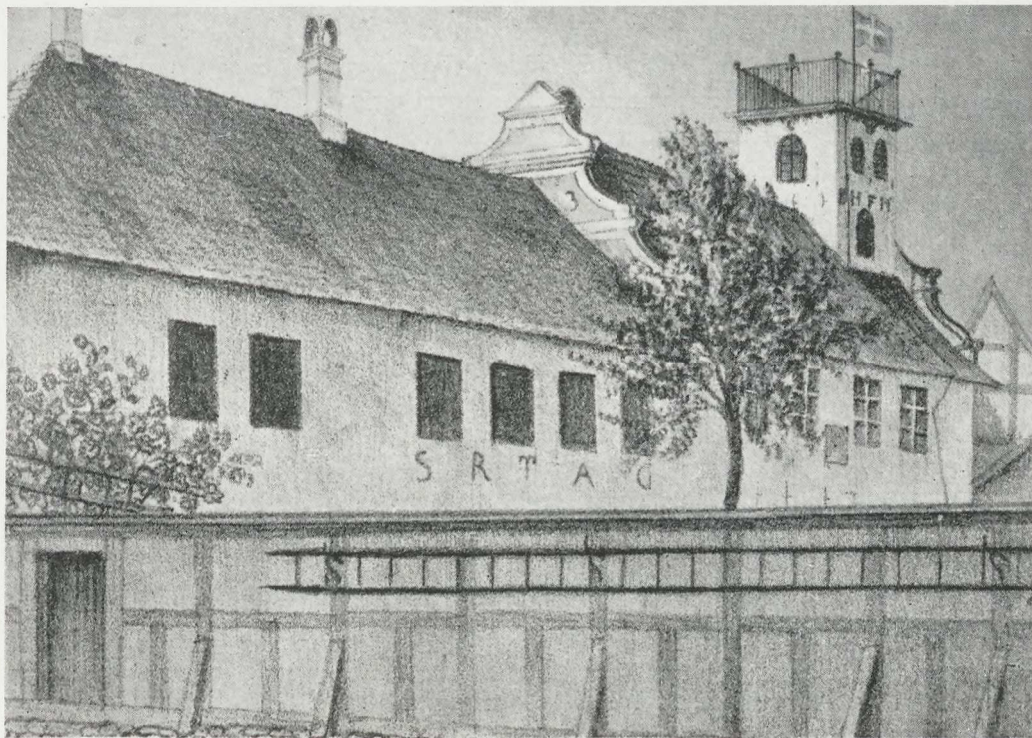
Paa 1ste Sal havde Familien Hempel Lejlighed.

I Baghuset var Trykkeriet, ligeledes 2 Etager, opført af tykke Munkesten, oprindelig Bolig for Familien Bryske (i Aaret 1594) og med et stort Taarn mod Vest.

Hempels Taarn var den Gang, næst St. Knuds Kirke, den højeste Bygning i Odense, og man havde derfra en vidunderlig smuk Udsigt over Odense By og de omliggende Landsbyer.

I Taarnværelset fandtes en Stjerneikkert, som Hempels Fader, der interesserede sig stærkt for Astronomi, havde ladet anbringe dér til astronomiske Observationer.

Hempel aflagde kun Besøg i Trykkeriet én Gang daglig, nemlig om Formid-

TRYKKERIBYGNINGEN MOD GRAABRØDREPLADS OMKRING AARET 1857,
DA SØFELDT KOM I LÆRE

dagen, og Besøget var aldrig af længere Varighed end et Kvarter. Han gik derfra til sit Kontor, hvor han personlig besørgede al Korrekturlæsning paa saavel Efterretninger som Annoncer. Ogsaa Tryksagerne læste Hempel selv Korrektur paa.

Da jeg kom i Lære, var der i Sættetiet beskæftiget 6 Avissættere og 3 Lærlinge. Arbejdstiden var 10 Timer; men desforuden havde Lærlingene Pligt til at hjælpe til ved Avisens Trykning. Ligeledes maatte vi efter Fyraften hjælpe paa Kontoret med Avisernes Indpakning, samt bringe Pakkerne paa Posthuset. Om Morgenens maatte vi endvidere sørge for Lokalernes Rengøring og bære Vand op baade til Vask og til Fugtning af Satsen.

Om Vinteren havde vi yderligere Pasning af Olielamperne. I den Tid havde Odense jo hverken Vandværk eller Gasværk.

Avisens Trykning forestodes af 2 Trykkere; den ene lagde Bladet i Maskinen, medens den anden stod bag denne og vendte Bladet. Avismaskinen blev dreven ved Haandkraft af de to Karle, og det var et meget anstrengende Arbejde, hvorfor de havde saa lidt Tøj paa som Velanstændigheden tillod. For at lette dem Arbejdet, blev der næsten altid lagt et Tov om Haandsvinget, som vi Lærlinge skiftedes til at trække i. Ved Akcidenstrykning paa Haandpresserne var der 1 Trykker og 1 Lærling.

I det sidste Aar af min Læretid havde Typograferne en Skovtur pr. Vogn, og da de havde erfaret, at Hempel ikke var rigtig vel og som Følge deraf næppe vilde komme paa Landstedet om Søndagen, besluttede de at aflægge dette et Besøg.

Dette skete ogsaa.

Typograferne blev vel modtagne af Landstedets Beboere. Der blev dækket op i Haven, hvor man tilbragte nogle fornøjelige Timer.

Desværre var dog en af Deltagerne saa uheldig at slaa et kostbart Porcelæns Pibehoved i Stykker, og derved blev Turen opdaget. Der vankede en meget skarp og fortjent Reprimande, der havde til Følge, at den Slags Eksperimenter ikke blev gentaget.«

*

*

*

I det forudgaaende er det allerede (Side 14) fortalt, at »Fyens Stiftstidende« og Fyens Stiftsbogtrykkeris anden Ejer Peter v. Westen, der i 1783 blev Toldkontrollør og Postmester i Fredericia, senere fik Privilegium paa at oprette et Bogtrykkeri og Adressekontor for Ribe Stift, og at han i dette Bogtrykkeri paa begyndte Udgivelsen af »Ribe Stiftstidende«.

Ogsaa blandt Fyens Stiftsbogtrykkeris Typografer er der i Tidens Løb udgaaet adskillige, som senere er blevet Ejere af et alt oprettet Trykkeri eller har grundlagt et saadant og med det samme som oftest tillige en Avis.

Som den første blandt disse maa nævnes L. N. Faber, den 4de Ejer af »Fyens Stiftstidende« og Fyens Stiftsbogtrykkeri. Som anført (Side 15) havde

han lært Bogtrykkerkunsten i Fyens Stiftsbogtrykkeri, og han er saaledes den første faglærte Bogtrykker, der har været Ejer af Virksomheden.

Før Faber kom i Lære, havde Johan Frederik Schultz, der efter al Sandsynlighed har været Fyens Stiftsbogtrykkeris første Lærling, udlært. Han var født i Odense 1756 og kom efter udstaaet Læretid hos Biering i 1777 til Berlingske Bogtrykkeri i København, hvor han senere blev Hof- og Universitetsbogtrykker. Han døde den 28de November 1817.

Vilhelm Frederik Laub lærte Faget hos Søren Hempel i Aarene 1822—26. I 1835 blev han Bogtrykker i Nykøbing paa Falster og i 1839 Udgiver af »Lolland-Falsters Stiftstidende«. Han døde i Nykøbing allerede 6 Aar senere.

Det var dog først, efter at Friheden havde bortryddet Vanskelighederne ved at oprette Bogtrykkerier og at udgive Aviser, at Typografer fra Fyens Stiftsbogtrykkeri nedsatte sig i forskellige Byer. Vi nævner saaledes: Andreas Bang i Næstved 1848, død 1870, Fr. Th. Jensen i Korsør 1854, død 1890, Henrik Christensen i Nykøbing paa Mors 1855, død 1869, Henrik Andersen i Ærøskøbing 1858, død 1886.

Frederik Theodor Jensen, der som ovenfor nævnt etablerede sig i Korsør 1854, døde den 25de Oktober 1890. Han kom i Lære 1834 paa Fyens Stiftsbogtrykkeri som Trykker, arbejdede med de gamle Baller (i Stedet for Valser) ved Træpressen, derefter ved Jernhaandpressen og tilsidst ved Hurtigpressen. I 1848 forlod han Fyens Stiftsbogtrykkeri for at melde sig som Frivillig ved Hæren, kom paa Officersskolen i 1849, men maatte paa Grund af Lungebetændelse forlade den under Eksamen. I August 1854 kom han til Korsør og begyndte 1ste September med Korsør Avis og Bogtrykkeri. At Frederik Theodor Jensen var en varmhjertet dansk Mand, kan man se deraf, at han solgte forskellige af sine Ejendele for at komme ned til Krigsskuepladsen, og at han forlod Odense uden at meddele sine Slægtninge sit Forehavende, da han nærede Frygt for ellers at blive hindret i at udføre det.

En enkelt Typograf slog ogsaa ind paa anden Levevej og banede sig god Vej i Udlandet, nemlig en Mand ved Navn Hansen, der i mange Aar var bosat i Chikago. Han vendte senere tilbage til Danmark og blev da nordamerikansk Konsul i Helsingør.

Blandt de Typografer, som — uden at have lært Kunsten i Fyens Stiftsbogtrykkeri — har arbejdet der i flere Aar og senere selv har etableret sig, vil vi nævne: Rosenstand, der 1850 oprettede Trykkeri i Rudkøbing, L. Chr. Westrin,

der begyndte i Kerteminde og siden fortsatte i Odense, hvor han døde i 1865, H. Sørensen, der oprettede Trykkeri i Silkeborg (Silkeborg Avis), og Carl Tiedje, der købte det af Chr. L. Westrin i 1862 her i Odense oprettede Trykkeri.

Endvidere maa nævnes Th. Harksen (ogsaa en af de paa Billedet Side 18 staaende Typografer), der gik i Kompagni med Bogtrykker Rasmus Jensen, som i Slutningen af 1850'erne sammen med en Kompagnon havde oprettet Odense Bys 3die Bogtrykkeri. Kompagnonen, der hed Zilmer, trak sig imidlertid efter kort Tids Forløb tilbage og rejste til Assens, hvor han døde.

Dette Trykkeri blev senere solgt til Typograf Ditlefsen, der forsøgte sin Lykke med det i Bogense, hvor han dog ikke kunde skaffe sig tilstrækkeligt Arbejde til Trykkeriet. Han solgte derfor Bogtrykkeriet og tog paany Plads som Typograf. Senere blev han antaget som Faktor ved Svendborg Avis, hvor han virkede i mange Aar; han døde 1912.

FYENS STIFTSBOGTRYKKERIS MATERIALE

HVIS man saa vil give sig til at undersøge, hvilket Materiale Fyens Stiftsbogtrykkeri raadede over ved sin Oprettelse, maa vi desværre erkende, at dette Spørgsmaal ikke kan besvares med blot tilnærmelsesvis Nøjagtighed. Vi kan af Værker fra hin Tid konstatere, at netop de anvendte Skrifter har været der; men hvad der har været foruden disse ved man ikke.

Trods ivrig Søgen overalt efter Oplysninger herom, er det ikke lykkedes at faa et eneste bestemt Holdepunkt for, hvad der forefandtes af Skrifter, da Bogtrykkeriet blev oprettet.

Og det er vel heller ikke sandsynligt, at der fra Trykkeriets første Aar har foreligget nogen Skriftprøvebog.

Søger man saa de Kilder, hvorfra Størstedelen af nærværende Skrifts Oplysninger er hentede: J. Lauritsens Skrift ved 100=Aars Jubilæet og L. Chr. Nielsen: »Fra Johan Snell til vore Dage«, faar man heller ikke noget at vide herom. Der siges i al Almindelighed, at det og det Værk er trykt, og at det har faaet en udmærket Udførelse, men dette er desværre alt.

I J. Lauritsens Skrift i Anledning af 100=Aars Jubilæet omtaler han, at Trykkeriets anden Ejer, Peter v. Westen, den 6te August 1779 forkynder for »det respektive Publikum«, at han har faaet »en anseelig Del nye Skrifter og forventer flere af alle Sorter, for des fuldkomnere i alle mulige Sprog og Tilfælde at fyldestgøre enhver, saa at ingen tør befrygte sig at blive opvartet med gamle og forslidte Skrifter.«

Bemærkningen »for des fuldkomnere i alle mulige Sprog og Tilfælde at fyldestgøre enhver« tyder paa, at man allerede den Gang har anskaffet baade Græsk, Hebraisk og Runeskrift, hvoraf der er Aftryk i Bogtrykkeriets første Prøvebog.

Skrifterne til Græsk og Hebraisk findes endnu i Bogtrykkeriet, hvorimod Runeskriften for længe siden maa være kasseret.

Den 1ste Januar 1812 udgav Søren Hempel et »Prøve-Aftryk af de i Fyens Stifts Adressecontours Bogtrykkerie værende danske, latinske, græske, hebraiske og Current-Skrifter samt Zifre, Karakterer, Tegn, Røsgener, Figurer, Linier og Streger m. v.« (12 Sider, 8vo). Fraktur var ikke medtaget.

Den 1ste Maj 1829 udgav han en ny Skriftprøvebog, »Officinets ærede Velyndere ærbødigt og venskabeligt tilegnet«. I denne faar man imidlertid god Underretning om, hvad der forefandtes af Skrifter, idet der i en af disse Prøvebøger af M. C. Hempel er tilføjet en Angivelse af, hvor meget der er for Haanden af hver Skrift. Der var et efter Datidens Forhold ret betydeligt Antal forskellige Skrifter, og ogsaa kvantitativt maa det — selv regnet efter Nutidsforhold — siges at have været et godt forsynet Bogtrykkeri.

Af en meget smuk Fraktur fandtes: Lille Sabon (31 kg), Lille Missal (35 kg), Grove Canon (10 kg), Lille Canon (12½ kg), Dobbeltmittel (6 kg), Tekst (12½ kg), Tertia (15 kg), Grove Mittel (25 kg), Lille Mittel (200 kg), Lille Cicero A (100 kg), Lille Cicero B (200 kg), Grove Korpus paa Cicero Kegel (200 kg), Korpus (200 kg), Bourgeois paa Korpus A (125 kg), Bourgeois paa Korpus B (200 kg), Bourgeois paa Korpus C (200 kg), Petit (150 kg), Nonpareil (25 kg), Perle (12 kg).

Af den smukke karakteristiske Schwabacher, der forefandtes i Cicero, Korpus og Petit, er Cicero-Skriften endnu i Behold i Sætteriet, omend kun i et ganske ringe Kvantum.

En særdeles fin Antikva, af et meget ædelt fransk Snit, var til Stede i ikke mindre end 12 Grader og i meget betydelige Kvanta.

Og en tilsvarende Kursiv fandtes i 6 Grader fra Petit til Tekst, ligeledes i meget store Kvanta, f. Eks. ikke mindre end 100 kg Korpus. De store Bogstaver til denne Skrift er ikke absolut vellykkede, da de er noget uregelmæssige, og navnlig ikke alle har samme Hældningsgrad.

Derimod er Antikvaen overordentlig smuk, af næsten nøjagtig samme Snit som den Type, hvormed Landmandsbankens i Oktober 1921 udsendte, i Hertz's Bogtrykkeri i København udførte, Festskrift er sat. Dette turde være en fin Kompliment til den Stempelskærer, der altsaa for over 100 Aar siden med Datidens mangelfulde tekniske Hjælpemidler har kunnet skære en saa smuk Typematrice. Typen er dog knap saa kraftig som den, der benyttedes i ovenomtalte Værk.

Der var endvidere danske og engelske Current-Skrifter, smukke gothiske Skrifter, 3 Egyptienne-Versalier m. m. Endelig var der en Relief-Skrift af omtrent samme Snit som de, der netop nu er højeste Mode.

Det vil have meget stor Interesse

for alle at gøre sig bekendt med disse Skrifter, der endnu findes i Fyens Stiftsbogtrykkeri. Høstaaende Cancelliskrift med slyngede Initialer findes ved Jubilæet i 3 Grader, nemlig 3 Cicero, $4\frac{1}{2}$ Cicero og 7 Cicero. Oprindeligt har der ogsaa været en Text-Grad, men den er vistnok „gaaet i Løsbunken“ i 1906—07.

At Schwabacheren har været her fra Trykkeriets Oprettelse, er en Kendsgerning, da disse Typer er anvendt i Bladets første Nummer.

Derimod er det kun en Antagelse, omend ret godt underbygget, at ogsaa Cancelliskrifterne med de slyngede Initialer har været i Trykkeriet fra dets første Dag, men de er ialt Fald gengivne i den første Prøvebog.

Naar vi til Slut anfører, at Bogtrykkeriet, efter den i 1829 udgivne Prøvebog, foruden Runeskrift, Græsk og Hebraisk, raadede over et overordentlig stort Udvalg af Røsgener, Vignetter, Indfatninger osv. osv., vil man sikkert indrømme, at Fyens Stiftsbogtrykkeri allerede den Gang var endog ualmindelig godt rustet til at modtage en stor Kundekreds.

Men et Bogtrykkeri er jo ikke alene Typer og Sætterinventar. Ogsaa Trykkeriet maa være forsynet med Maskiner — og helst de bedste, der findes.

At dømme efter de Værker, der foreligger fra Fyens Stiftsbogtrykkeris første 50 Aar, maa ogsaa Maskinerne have været gode, men hvilke?

Heller ikke herom vides noget som helst sikkert.

Første Gang, vi ser en Haandpresse omtalt i de foreliggende Oplysninger, er ved Hempels Overtagelse af Trykkeriet, der da »næppe bestod af mere end en Haandpresse og nogle faa Kasser Skrift«. Ialt Fald har der paa dette Tidspunkt sandsynligvis kun været Træpresser, maaske to.

Den første Jern-Haandpresse, der anskaffedes, er muligvis den, der tales om den 3die Januar 1822, da Flaget i Anledning af 50-Aars Jubilæet vajede

fra den under Navn af »Graabrødreille« paa Bogtrykkeribygningen i 1819 opførte Taarnbygnings Altan.

Ved denne Lejlighed skriver »Fyens Stiftstidende«:

»En ny Presse, som med et Forskud af 300 Rbd. siden Foraaret 1821 har været bestilt i Hovedstaden til denne Fest, og var lovet til sidstafvigte August Maaned, er desværre endnu til Dato ikke modtaget, hvilket her anmærkes som et nyt Bidrag til den Uefterrettelighed, hvormed Man saa ofte nødsages til, fra Udlandet at forsyne sig, og da naturligvis berøve egne Kunstnere Fortjenesten.«

Endelig den 8de Maj 1822 opstilledes den nye af van Würden forfærdigede Presse, med Ønsket:

»Gid trygt paa dette Sted Du staa
og til vort Samfunds Gavn bestandig gaa!
Gid aldrig — aldrig før Du staa
end naar af Ælde Du ei meer kan gaa!!!«

I »Mindeværdige Notater med Hensyn til Officinet«, der ser ud til at være prentede af M. C. Hempel, tilføjes i Parenthes: (Dette fromme Ønske gik imidlertid ei i Opfyldelse). Grunden hertil er formodentlig, at Trykkeri-lokalet i Maj 1832 udvidedes betydeligt.

*

*

*

Nu lader det imidlertid til, at Trykkeriet tager hurtigere Opsving, thi allerede den 26de Marts 1835 rykker en ny Haandpresse (Stanhope-Presse) ind. Denne Stanhope-Presse, der endnu den Dag i Dag, trods sine 87 Aar, daglig benyttes som Korrekturpresse i Avissætteriet, har i sin Tid været en overordentlig god Maskine. Herom vidner ogsaa de smukke Værker, der i Tidens Løb er trykt paa den. Og de mange særdeles fint udførte farvetrykte Arbejder, der foreligger fra den Tid, beviser, at der virkelig kunde præsteres Præcisionsarbejder paa en god Haandpresse.

I 1845 skete der en stor Forandring med Fyens Stiftsbogtrykkeri, og der blev ved denne Lejlighed foretaget et mægtigt teknisk Fremstød for at komme frem i første Række.

Allerede fra det tidlige Foraar var store Reparationsarbejder i Gang for at forberede Modtagelsen af den første Hurtigpresse i Danmarks Provinser.

Den 8de Maj var den opstillet, og fra denne Dag og i flere Aar derefter lød den sidste Linie i »Fyens Stiftstidende« saaledes: Trykt med Hurtigpresse.

Den 23de Juni samme Aar var Sættersalen restaureret og færdig til Indflytning, og den 23de Juli var Trykkerilokalets Udbedring fuldendt, hvorefter man var klar til nye Anstrengelser for at bringe nyt Land under Ploven.

Hvorvidt det er Søren Hempel eller Sønnen, der har planlagt Købet af Hurtigpressen, kan vel vanskeligt konstateres, men da Søren Hempel var afgaaet ved Døden i Januar 1844, er der vel overvejende Sandsynlighed for, at Morten Christian Hempel alene maa have Æren af dette tekniske Fremskridt, da Maskinen er leveret 15 Maaneder efter Søren Hempels Død. Paa dette Tidspunkt har man næppe forlangt saa lang Leveringsfrist. Herfor taler endvidere den Omstændighed, at M. C. Hempel havde rejst meget i Udlandet og var en meget dygtig Fagmand, som har villet gøre Brug af det mest fuldkomne, der kunde fremskaffes. Og netop paa den Tid, hans Rejse foregik, begyndte Hurtigpressen at erobre Verden.

Men det er værd at pege paa, at Odense allerede i 1845, kun ca. 34 Aar efter at Friederich Koenig 1811 havde opfundet Hurtigpressen, er den første Provinsby i Danmark, hvor dette tekniske Mesterværk bliver anvendt i Fyens Stiftsbogtrykkeri.

I et Mindeskrift fra Firmaet Koenig & Bauer, Würzburg, udgivet i 1911 i Anledning af Hundredeaarsdagen for den første Stopcylinderpresses Konstruktion, oplyser Firmaet, at Danmark har Æren af at være det Land, der har modtaget den første til Udlandet leverede tyske Hurtigpresse. Denne Maskine var bestilt af kgl. Postdirektør Monrad, og den blev afleveret hertil i 1825, altsaa kun 20 Aar før den første Hurtigpresse kom til Odense.

*

*

*

At M. C. Hempel, der allerede ved 50de Aars Jubilæet 1822 nævnes som Leder af Bogtrykkeriet, var en særdeles dygtig Fagmand, derom vidner det meste af det Bogtrykarbejde, der udgik fra Trykkeriet i den lange Aarrække, han stod for Styret. Af Bogarbejde maa bl. a. nævnes: Carl Bagger: Øjeblikkets Børn, Prosa og Poesi, der udkom paa et Forlag i Nyborg og var det eneste Bogarbejde, Digteren fik trykt i Odense; Biskop, Dr. C. T. Engelstoft: Odense Byes Historie (2. Udgave trykt i 1882).

Hempel, der var en stor Blomsterelsker, udgav selv: Ledetraad for Have- og Blomsterelskere etc. etc. Oversat fra Tysk, 1831. »Flora« eller almenyttig Haandbog for Blomsteryndere, udarbejdet tildels efter nyere tyske Skrifter, 1834 (2. forøgede Oplag 1836).

Men det største og bedste Vidnesbyrd om, at M. C. Hempel var Fagmand med Liv og Sjæl, og tilmed en Fagmand der forstod at forsyne sit Trykkeri med virkelig gode Skrifter, har man i den store Folioprøvebog, som han har udgivet i Januar 1848. Der er i denne præsenteret et udmærket Udvalg af alle mulige af Datidens Skriftkarakterer, og det er særlig bemærkelsesværdigt, at alle Skrifterne er gennemført fra den mindste til den største Grad, hvorfor man kan forstaa, at Trykkeriets Ydeevne med Levering af stilfulde Tryksager paa dette Tidspunkt har været meget stor.

Ogsaa Skriftmængden var efter Datidens Forhold meget betydelig; af en enkelt var der endog over 1200 kg, og af de fleste Skrifter forefandtes saa rigelige Mængder, at der næppe har været Mangel paa noget Omraade. I denne Prøvebog er der ogsaa præsenteret mange overordentlig smukke Farvetryk, der viser, at man har været endog særdeles godt med i M. C. Hempels Dage.

ODENSE THEATER.

Mandagen den 30 Marts Kl. 7:

Den nye Sang:

Charlotte Corday,

Drama i 3 Acte af Regard og Melchior; oversat af Fru Gellert.

Personerne:

Corday, Gudsbeier	Dr. Vengen.
Charlotte) hansk Datter	Mrs. Blommer.
Maria)	Mad. Hønggaard.
Moul de Vésac	Dr. Siggaard.
En Hæferevarerantant	Dr. Winckler.
Davry, hansk Secretair	Dr. Albrecht.
Deune, hansk Tjener	Dr. Wablen.
Mariusse, Gudsbeierens hansk Corday	Mad. Gertel.
Jean Perrin, i Cordays Tjeneste	Dr. Hønggaard.
Marie Jeanne, en Vendeplige	Mrs. Pleß.
Henriette, Dømmen	Dr. Jensen.
En Vende	Dr. Han.
En Vendeplige	Mad. Siggaard.

Hendelsesf. Solhater.

Hentningen foregaar i en Dagsbry nagle Vill fra Vank.

Alt Slutning:

Et Eventyr i Rosenborg Have,

Skuespil i 1 Act af S. & G. Løtzen.

Personerne:

Reilmærk, Secretair i et kongeligt Contoir	Dr. Albrecht.
Charlotte, hansk Kone	Mrs. Blommer.
Frederikke, hendes Søster	Mrs. Pleß.
Hønggaard, en ung Chituz, Reilmærks	Dr. Siggaard.
Reimer, en gammel Pensionist	Dr. Hønggaard.
Peter, hansk Tjener	Dr. Wablen.
Madame Semmer, Jordemoder	Mad. Gertel.
Christine, hendes Datter	Mad. Hønggaard.
En Kone	Mad. Siggaard.

Billetter til forbeholdt Priser faaet idag fra 10—12 og til de faddans- lige Priser fra 2—4, samt ved Indgangen, som omdre Kl. 6.

Hoch entrent Kl. 10.

W. G. Gensericke Reproth.

ET TEATERPROGRAM FRA M. C. HEMPES DAGE, GENGIVET EFTER EN ORIGINAL I STORT OKTAVO

J. C. DREYER KØBER VIRKSOMHEDEN

EFTER M. C. Hempels Død den 5te Juni 1861 blev Udgivelsen af »Fyens Stiftstidende« og Driften af Fyens Stiftsbogtrykkeri overtaget af hans Enke MATHIE CHRISTIANE HEMPEL, der imidlertid allerede et halvt Aar efter solgte Trykkeriet, Bladet og Adressekontoret tillige med Gaarden Nr. 25 paa Vester-gade for 50,000 Rdl. til daværende Fuldmægtig under Ministeriet for Hertug-dømmet Slesvig, Cand. jur. JØRGEN CHRISTIAN DREYER, født den 11te Maj 1832, og gift med den foregaaende Udgivers Plejedatter, Elisabeth Marie Petersen (død den 9de Marts 1864).

Dreyer, der var en overordentlig foretagsom Mand, med levende Interesse for den Virksomhed, han havde overtaget, oparbejdede »Fyens Stiftstidende« til den betydelige Stilling indenfor Provinspressen, som Bladet nu indtager.

Af stor Betydning for Bladets Vækst og Indflydelse blev det, at han med stort Held kastede sig over kommunalpolitiske Spørgsmaal i den By, hvis Tarv »Fyens Stiftstidende« i særlig Grad havde at varetage, og det varede kun kort Tid, inden det blev bekendt, hvilken udmærket Kraft der var tilført Odense By. Allerede i 1864 blev Dreyer Medlem af Byraadet, hvor han havde Sæde til 1888, og hans eminente Dygtighed og livlige og elskværdige Væsen medførte, at han blev meget populær blandt Borgerskabet og blev sat paa den højt-skattede Post: Formand for Teknisk Udvalg.

Det viste sig ogsaa i Forretningen, at der var kommet en virkelig Første-rangskraft i Spidsen for den store Virksomhed, der nu tog et stærkt Opsving.

Der anskaffedes mange nye Skrifter og en større Hurtigpresse til Avisens Trykning. Ligeledes indkøbtes til Drivkraft en kalorisk Maskine, der saaledes afløste de to Karle, som hidtil i deres Ansigtssved havde trukket de stadigt stigende Oplag igennem Hurtigpressen.

Den først (i 1845) anskaffede Hurtigpresse, der som omtalt var leveret af Firmaet Koenig & Bauer i Würzburg, blev i Foraaret 1907 solgt til Grosserer Paritz Gottschalk, København.

Den nye Hurtigpresse, der først blev bestilt af J. C. Dreyer, var bygget af J. G. A. Eickhoff i København 1861 og var en Kredsbevægelsesmaskine. Den forblev i Bogtrykkeriet til 1916, da den solgtes til Firmaet Einar Voigt, København.

ETATSRAAD J. C. DREYER

Allerede i 1873 blev der atter købt en ny Maskine fra Eickhoff, en Dobbelt Superroyal Kredsbevægelsesmaskine, der blev her indtil 1917, da den udrangeredes og solgtes til Firmaet Einar Voigt, København.

Til Avisens Trykning blev der i 1877 købt en Dobbeltpresse fra Firmaet Koenig & Bauer, Würzburg, i 1894 blev den udrangeret og solgt (vistnok til »Aalborg Stiftstidende«), medens en ny stor Dobbeltpresse, bygget af Firmaet J. G. A. Eickhoff, København, holdt sit Indtog og var i Brug til 2den Januar 1912, da den blev afløst af en 16-sidig Rotationspresse fra Koenig & Bauer.

Dobbeltpressen blev med Grosserer Paritz Gottschalk som Mellemmand samme Aar solgt til Redaktør G. Odense, Roskilde.

De mange Udvidelser ved Indkøb af nye Maskiner kunde selvfølgelig ikke rummes i de Lokalteter, der var for Haanden ved J. C. Dreyers Overtagelse af Virksomheden i 1862, hvorfor der i Tidens Løb blev bygget en Del. Der byggedes en Etage til baade paa Forhuset og paa Trykkeribygningen, og der byggedes en ny 3-etages Sidebygning, hvor Adressekontoret fik sin Plads i Stueetagen, medens Redaktionen og Faktoren fik Kontorer paa 1ste Sal.

I 1866 blev den smukke Bygning i Lille Graabrødrestræde bygget, og her indrettede J. C. Dreyer Privatlejlighed og Privatkontor. Ejendommen fik ved en

Sidefløj Forbindelse med Trykkeribygningen, og endelig blev den store Trykkeri-bygning med Ovenlys bygget i Haven mod Graabrødreplads i Aaret 1873.

Da Gasværket i Odense blev anlagt, var Fyens Stiftsbogtrykkeri en af de første Forretninger, der benyttede sig af dette Fremskridt, og den kaloriske Maskine fik sin Afløser, idet der blev anskaffet en Gasmotor.

J. C. Dreyer var paa alle Omraader en meget interesseret Mand, der ikke var bange for at prøve noget nyt, og ethvert teknisk Fremskridt var paa Forhaand sikker paa Forstaaelse og Støtte hos ham.

Allerede 10 Aar efter, at J. C. Dreyer havde overtaget »Fyens Stiftstidende«, fejredes Forretningens 100-aarige Jubilæum, i hvilken Anledning der holdtes en smuk Festlighed, og J. Lauritsen udgav sit »Tilbageblik paa »Fyens Stiftstidende«s første Aarhundrede (1772—1872)«, 32 Sider, 4to, der her ofte er benyttet som Kilde.

Den 1ste Januar 1887 fejrede J. C. Dreyer sit 25-aarige Jubilæum som Firmaets Indehaver. I Dagens Anledning lod Jubilaren bl. a. 3000 Kr. uddele til forskellige velgørende Institutioner.

Som et Bevis paa, at J. C. Dreyer paa mange Omraader havde det rette Fremsyn, kan det ogsaa noteres, at Fyens Stiftsbogtrykkeri under denne Ejer i sin Tid anskaffede Nodetyper, og at der siden i Aarenes Løb fra Fyens Stiftsbogtrykkeri er udgaaet meget Nodearbejde, blandt hvilket her nævnes: Sanne: »Tostemmige Fædrelandssange«, Enghoff: »Album for danske Sangforeninger«, »Flerstemmige Sange«, Bredsdorff og Nutzhorn: »Salmemelodier«, »Skyttesangbog«, Organist Ernst, Aalborg: »Skolehæfter«, i et samlet Oplag af ca. 150,000 Ekspl., Overlærer Müller, Aarhus: »Flerstemmige Sange«, Hindse-Nielsen, Ejby ved Odense: »Sange for de samvirkende Centralsangforeninger for blandet Kor i Danmark«, Lærer Palk, Faaborg: »Skolesangbog« (7 Hæfter).

Endelig bør det i denne Forbindelse ogsaa nævnes, at der i Anledning af Hs. Majestæt Kong Christian IX's 25-Aars Regeringsjubilæum 1888 blev udgivet et smukt Hæfte: »Jubilæums-Minder for Pianoforte« af F. Gundlach.

J. C. Dreyer, der ogsaa nævnes blandt Stifterne af »Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri«, var i 1864—66 Medlem af Rigsdagen som Repræsentant for Odense Amts 1ste Valgkreds, først i Rigsraadet, senere i Rigsdagens Folketing, Medlem af Finansudvalget.

At J. C. Dreyers store Betydning for Odense By, og man kan sige for hele Fyens Interesser, fik sin Paaskønnelse paa højere Steder, kan man se deraf,

at han, der som nævnt allerede som 29-aarig var Kancelliraad, med faa Aars Mellemrum først udnævntes til Justitsraad (5te Juli 1882), senere til Etatsraad (19de Marts 1886). Han var R. af D. og Dbm.

Etatsraad Dreyer overdrog paa sin 60-aarige Fødselsdag den 11te Maj 1892 Redaktionen af »Fyens Stiftstidende« til sin Søn, Cand. polit. M. C. H. Dreyer, der har ledet Bladet videre i samme Spor som Faderen.

REDAKTØR M. C. H. DREYER

Den 3die Januar 1897 fejrede »Fyens Stiftstidende«, Adressekontoret og Fyens Stiftsbogtrykkeri 125 Aars Jubilæum med megen Højtidelighed. Allerede ved dette Jubilæum var Etatsraad J. C. Dreyers Helbred stærkt nedbrudt, og han døde ca. to Maaneder efter, den 7de Marts 1897, henved 65 Aar gammel.

Etatsraad Dreyers ældste Søn, MORTEN CHRISTIAN HEMPEL DREYER, er født i København 21de Juni 1860. Han blev 1879 Student fra Sorø Akademi, og 31te Januar 1883 tog han statsvidenskabelig Eksamen.

Derefter var han fra 1ste April til 1ste Oktober 1883 ansat ved Redaktionen af »Berlingske Tidende« og fra 1ste Oktober 1883 til 1ste April 1884 ved Redaktionen af »Horsens Avis«.

Den sidstnævnte Dato optoges M. C. H. Dreyer i »Fyens Stiftstidende«s Redaktion og virkede en Del Aar som Redaktionssekretær, indtil han, som foran anført, paa sin Faders 60-aarige Fødselsdag, den 11te Maj 1892, blev ansvarhavende Redaktør.

Ved Etatsraad J. C. Dreyers Død, 7de Marts 1897, overtog han ifølge Testamente »Fyens Stiftstidende«, Fyens Stiftsbogtrykkeri og Adressekontoret i Forpagtning af sin Moder, og i 1919 blev han Ejer af disse Virksomheder samt af Ejendommene Nr. 25 og 27 i Vestergade og Nr. 2 i Lille Graabrødrestræde.

Ved Redaktør M. C. H. Dreyers Overtagelse af Ledelsen laa de politiske Forhold her i Landet saaledes, at de var meget vanskelige for de fleste konservative Blade.

Modstanden mod Ministeriet Estrups Politik havde vokset sig stærkere og stærkere, og særlig paa Landet var Bevægelsen mod Ministeriet af en stadigt stigende Styrke. Hertil kom saa, at en teknisk Foranstaltning, der blev truffet ca. 2 Aar før hans Overtagelse af Bladet, nemlig dets Overgang til de latinske Typer, hurtigt viste sig at være meget uheldig. De latinske Typer indførtes i Bladet fra 1ste Januar 1895, men mange ældre Mennesker havde vanskeligt ved at læse disse Typer, og Følgen blev en Tilbagegang i Abonnentantal, navnlig paa Landet.

I »Fyns Tidende«, hvor der ogsaa var Tale om at gaa over til de latinske Typer, lod man Abonnenterne tage Bestemmelse i denne Sag, og Resultatet blev der, at man bibeholdt Frakturen, der her ikke blev afløst, før Bladet gik over til Rotationstryk i 1917.

Forholdene for »Fyens Stiftstidende« var saaledes absolut ikke de gunstigste ved »unge« Dreyers Overtagelse af Bedriften, og i adskillige Aar, til efter Systemskiftet, var der Modgangsdage og Stilstand — maaske ogsaa Tilbagegang. Abonnentantallet var i en Periode helt nede paa ca. 3000.

Samtidig vanskeliggjordes Stillingen ogsaa derved, at Dagbladenes Antal i Odense var vokset til fem, og at samtlige fyenske Købstæder nu havde et eller flere Dagblade.

Ved Lov af 23de Januar 1903 om Oprettelse af en Statstidende ophævedes endelig samtlige danske Stiftstidenders Privilegier paa offentlige Annoncer etc., hvad der heller ikke kunde anses for særlig heldigt for »Fyens Stiftstidende«.

Der var i det hele taget store Vanskeligheder at overvinde, men de blev heldigt overvundne.

*

*

*

JØRGEN CHRISTIAN DREYER, født 7de Juli 1886 i Odense, ældste Søn af Redaktør M. C. H. Dreyer, fik Ansættelse som Journalist ved »Fyens Stiftstidende« i Januar 1910.

J. C. Dreyer er Student fra Odense Kathedralskole 1905, cand. phil. 1906. Studerede Statsvidenskab og var samtidig knyttet til »Vort Land«, hvor han var fast ansat 1908—09 og skrev under Mærkerne »Jørgen« og »Smut«. 1909 ved

»Aarhuus Stiftstidende« som Medredaktør af dette Blads Udstillingsblad. Var derefter Januar—Oktober 1910 ved »Fyens Stiftstidende«, hvorefter han tilbragte 4 Maaneder i England og 4 Maaneder i Leipzig, hvilket sidste Sted han arbejdede paa Trykkeriet i Firmaet »Günther, Kirstein & Wendler«.

JØRG. CHR. DREYER

Den 1ste Juli 1911 kom han atter til Odense og blev Redaktionssekretær ved »Fyens Stiftstidende«, i hvilken Stilling han virkede til 21de Juni 1920, da han i Anledning af sin Faders 60-aarige Fødselsdag blev Medredaktør af Bladet.

AAGE J. B. DREYER

— — —
Ved Verdenskrigens Begyndelse i 1914 vendte Redaktør

Dreyers yngste Søn, Aage Dreyer, der havde lært Faget i Hertz' Bogtrykkeri, København, hjem til Odense.

AAGE JENS BANG DREYER fødtes den 19de Maj 1890, blev Student fra Odense Kathedralskole 1908, lærte Bogtrykfaget i Hertz' Bogtrykkeri i København, hvorefter han, som ovenfor nævnt, ved Verdenskrigens Udbrud kom hjem til Odense. Siden den Tid har han sammen med Faktor Fich forestaaet den daglige Ledelse af den store Virksomheds tekniske Afdelinger.

VIRKSOMHEDEN I DE SENERE AAR

U DVIKLINGEN indenfor Bogtrykfaget har været overordentlig stor paa det rent maskinelle Omraade i de sidste 25 Aar, og det har ikke altid været lige let at følge med. Det var derfor af stor Betydning, at M. C. H. Dreyer havde arvet sin Faders store Interesse for at tage ethvert teknisk Fremskridt i sin Tjeneste.

Sættemaskinen holdt allerede i November 1905 sit Indtog i Fyens Stiftsbogtrykkeri, men denne første Pioner drog hurtigt flere efter sig. I Februar 1909 kom Nr. 2, i 1911 Nr. 3, i 1917 Nr. 4 og i 1919 Nr. 5. De to første og Nr. 4 er engelske Maskiner, medens Nr. 3 er en tysk »Ideal«, og Nr. 5 er en amerikansk »Linograph«.

Til Betjening af disse Maskiner beskæftiges 6 Maskinsættere, der, foruden Sats til Bladet, fremstiller en Del til Bogafdelingen.

Da M. C. H. Dreyer overtog Virksomheden, blev »Fyens Stiftstidende« trykt paa Dobbeltpresse i skiftende Størrelser: 7-, 8- og 9-spaltede Formater. Navnlig det 9-spaltede Format var uhaandterligt og af saadanne Dimensioner, at det udslaaet dækkede et almindeligt Spisebord. Det var absolut ikke praktisk og heller ikke kønt. Ikke destomindre var det meget dristigt, da Dreyer ved 140-Aars Jubilæet 3die Januar 1912 lod Bladet fremstille i moderne Format paa Rotationspresse, der kan trykke 2, 4, 6, 8, 10, 12 og 16 Sider.

Der lød den Gang blandt Bladmænd mange mistrøstende Røster om dette Fremskridt, hvis Dristighed og Farlighed man paapegede; men det viste sig, at dette Skridt ikke alene var rigtigt, men i høj Grad bar Præg af Fremsyn.

Paa den Tid var der kun tre Hovedstadsblade — »Politiken«, »Riget« og »København« —, der havde det moderne Format, og »Aarhus Stiftstidende« havde kun nogle Aar forud anskaffet sig en 8-sidig Rotationspresse.

Det vakte derfor megen Opsigt i Bladverdenen, da »Fyens Stiftstidende« den 3die Januar 1912 viste sig i sit nye Klædebon. Og det skal ikke skjules nu ved Jubilæet, at det var et voveligt Eksperiment. Oplaget var i 1912 ikke nær 5000 Eksemplarer; men Redaktør Dreyer satte sig den Gang som foreløbigt Maal at faa 10,000 Abonnenter i Protokollen inden 150=Aars Jubilæet.

At dette Tal for længe siden er naaet, noteres kun som et Bevis paa, at dette store tekniske Fremskridt har betegnet et bladligt Fremstød, der langt har oversteget selv de dristigste Forventninger, man stillede til det.

Men dette store Skridt er ikke det eneste, der er gjort i den Tid, M. C. H. Dreyer har staaet i Spidsen for Foretagendet. Ogsaa Bogtrykkeriet er gaaet stærkt frem.

I 1897, kort Tid efter Etatsraad Dreyers Død, blev der anskaffet en stor (75×120 cm Formstørrelse) Autotypi=Hurtigpresse med 4 Valser, bygget af J. G. A. Eickhoff, København. Der siges, at denne er den første Autotypi= presse, dette Firma har bygget.

I 1907 udrangeredes den først (1845) anskaffede Hurtigpresse, der erstattedes af en ny Dobbelt Median=Maskine, ligeledes fra Firmaet Eickhoff.

I 1916 udrangeredes den i 1861 købte Kredsbevægelsesmaskine, der erstattedes af en ny Enkelt Superroyal=Maskine fra Eickhoff, og i 1917 gled den i 1873 anskaffede Maskine ud, og en stor Hurtigløber »Rollrenner« fra Firmaet Koenig & Bauer indtog dens Plads.

I 1919 købtes en lille Hurtigløber fra »Frankenthal« (Enkelt Superroyal) og en meget stor Presse fra samme Fabrik, hvis Formstørrelse er ikke mindre end 100×140 cm.

Men alle disse Nyanskaffelser af Maskiner maaler endda ikke fuldtud alle de Fremskridt, der maskinelt er gjort i Bogtrykkeriet.

Allerede i 1908 blev Gasmotoren kasseret, og elektriske Motorer anskaffedes til hver Hurtigpresse, hvorved elektrisk Drift indførtes i hele Bedriften.

Endelig kommer vi til Selvpaalæggerne. Den første, et »Rotary«=Apparat, blev anskaffet allerede i 1913. Men det varede ikke længe, inden Nr. 2 holdt sit Indtog. Den store nye »Rollrenner«, der købtes i 1916, blev forsynet med et saadant Apparat, eller rettere et Dobbelt=Apparat.

Den store »Frankenthal«=Maskine er ogsaa forsynet med Selvpaalægger (»Universal«), og den i 1907 anskaffede Eickhoff=Maskine har i 1921 faaet dette Apparat af allernyeste Konstruktion paasat.

DEN TEKNISKE LEDELSE OG PERSONALET SIDEN 1861

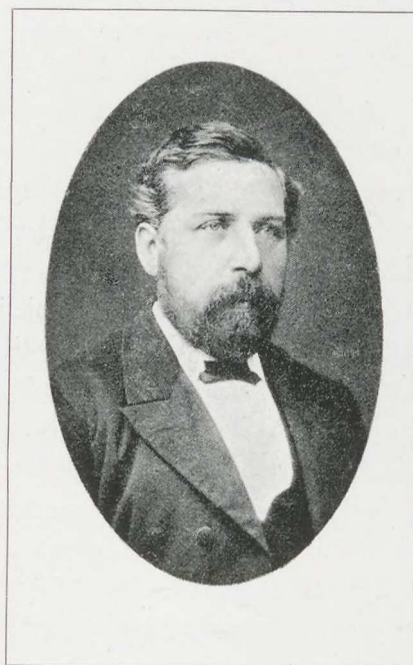
DA M. C. Hempel i 1861 var afgaaet ved Døden, antog Enken den 14de Juli 1861 J. C. DISTER som Bestyrer af Stiftsbogtrykkeriet.

Dister var født den 19de August 1836 i København, hvor han 1850 kom i Lære hos Schultz (Universitetsbogtrykkeriet).

J. C. Dreyer, der da var ansat i det slesvigske Ministerium, havde i København gjort personligt Bekendtskab med Faktor Dister paa Schultz' Bogtrykkeri, hvor Ministeriets Trykarbejder blev udført, og ved Samtaler med ham anbefalede Faktoren sin Broder som Bestyrer af Fyens Stiftsbogtrykkeri.

Han blev antaget, og kort Tid efter ankom den nye Faktor, der dog ifølge Oplysninger af J. Søfeldt ikke blev modtaget med de venligste Følelser af de gamle Svende paa Stiftsbogtrykkeriet. Dister var den Gang knap 25 Aar gammel, men da han var en rolig og besindig ung Mand og tillige dygtig i Faget, fik han efterhaanden afskaffet en Del af de Skavanker og Uregelmæssigheder, som efterhaanden var opstaaet paa Trykkeriet derved, at Personalet i flere Aar ikke havde haft et egentligt Tilsyn, idet Ejeren, M. C. Hempel, som anført Side 21, kun opholdt sig paa Trykkeriet ca. 1 Kvarter hver Dag.

Forholdet mellem Faktor og Personale bedredes dog hurtigt, blev efter-

J. C. DISTER

haanden endog udmærket, og i de 44 Aar, Dister ledede Bogtrykkeriet, gik dette frem saavel hvad Personale som Presser angaar.

*

*

*

I Anledning af, at J. C. Dreyer den 1ste Januar 1862 overtog Trykkeriet, blev der atter holdt en stor 3-dobbelt Fest, nemlig Afskedsfest for Ejerinden Fru Mathie Hempel, Velkomst til den nye Ejer og Svendegilde for Trykkeriets to ældste Lærlinge, Jacob Søfeldt, hvis Læretid var forbi, og Frederik Nielsen, der fik eftergivet et Aar af sin Læretid.

I Festen, der havde et overordentlig smukt Forløb, deltog bl. a. hele den Hempelske Familie og hele Personalet, og ved denne Lejlighed havde man første Gang Anledning til at konstatere, at den nye Ejer, foruden sine mange andre gode Egenskaber, ogsaa var i Besiddelse af Evner som en meget charmerende Selskabsmand.

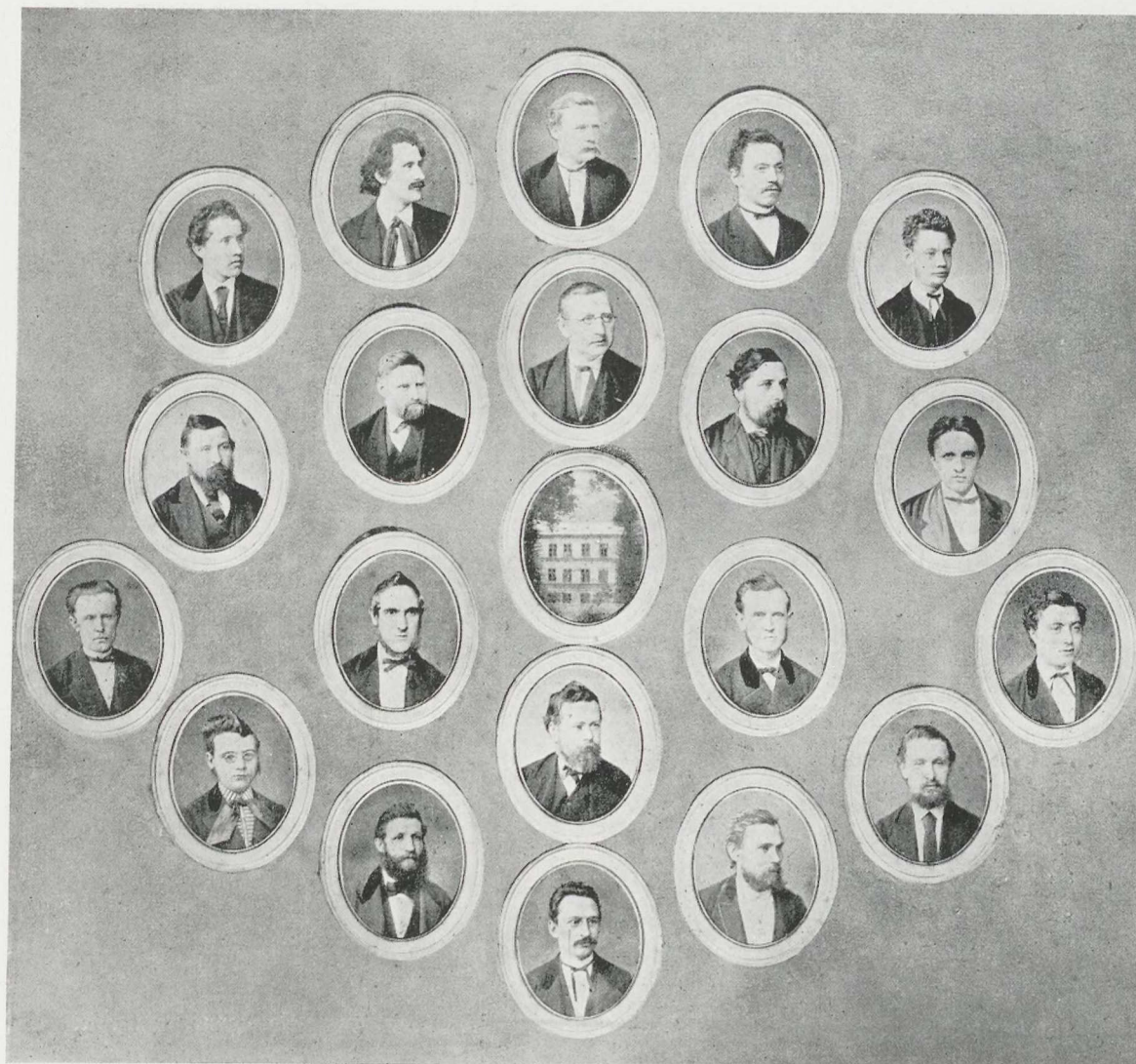
Allerede den første Sommer inviterede den nye Chef Personalet paa en Tur til Langesø, hvor Selskabet lige efter Ankomsten dertil, med Dreyer i Spidsen, foretog Turen Søen rundt under Sang og livlig Samtale.

Efter denne herlige Tur var Appetitten god ved Tilbagekomsten, hvor Fruen, Husjomfruen og en Pige havde dækket op paa lange Borde i Haven ved »Komigen Kro«, og under Tale og Sang forløb det muntre Samvær derude og Køreturen hjemad.

Alt i Alt en saare fornøjelig Tur, der i Aarenes Løb efterfulgtes af mange lige saa festlige Ture, baade til Skoven og til Stige samt Sejlture til »Gabet« ad Kanalen med Fællesspisning ved Hals Odde. Desuden var der i disse patriarkalske Tider ogsaa adskillige Sammenkomster om Vinteren, dels Svendegilder, der afholdtes af Principalen, naar en Lærling havde »udstaaet« sin Læretid, og dels paa »Fyens Stiftstidende«s Fødselsdag 3die Januar.

Ogsaa ved andre Lejligheder var Personalerne samlede til festligt Samvær. I Efteraaret 1867 stiftede Chr. Petersen, Fred. Nielsen og P. Ditlefsen nemlig »Fyens Stiftsbogtrykkeris Gildekasse«, der mod et beskedent ugentligt Kontingent samlede Personalet ved muntre Sammenkomster.

Da den første Jernbane blev anlagt paa Fyen (Nyborg—Middelfart), var det naturligt, at de mange Tryksager, der skulde bruges til Banen, blev udført paa Fyens Stiftsbogtrykkeri, og dette affødte, at Driftsbestyrelsen Søndagen før Banens Aabning i 1865 inviterede Personalet til en Prøvetur.

FYENS STIFTSBOGTRYKKERIS PERSONALE 3 AAR EFTER 100-AARS JUBILÆET

I øverste Række fra venstre til højre: Niels Jørg. Rasmussen, Wald. Hanssen, Chr. Petersen, Peter Erichsen, H. P. Warberg.

I anden Række: Jens Jørgensen, Fuldmægtig Hempel, Bogholder Nielsen, Faktor Dister, Peter Jensen.

I mellemste Række: Emil Nielsen, Ibsen, Jacob Søfeldt, Hann. Rasmussen.

Under Billedet af Bygningen: Frits Nielsen.

I nederste Række: H. Jeppesen, Chr. Linde, P. Gornitzka, P. Ditlefsen, H. Chr. Petersen.

Denne varede imidlertid længere end paa Forhaand beregnet, da Banen egentlig ikke var i fuldstændig driftsmæssig Stand, hvorfor der blev gjort store Ophold ved hver Station, og det var sen Aften, inden Toget kom til Middelfart, hvor det blev meddelt Personalet, at man ikke kunde gøre sig Haab om at komme hjem før Mandag Aften. Dette vakte almindelig Bestyrtelse, thi hvorledes skulde »Fyens Stiftstidende« komme ud Mandag Aften?

Heldigvis var Faktor Dister med paa Turen, og han reddede Situationen ved at telegrafere hjem: »Sæt al disponibel Kraft paa Avisen! Vi kommer ikke hjem før Mandag Aften!«

Til alt Held var nogle ældre Typografer og alle Lærlingene blevet hjemme, og de klarede Vanskelighederne saaledes, at Avisen alligevel kom nogenlunde rettidigt ud. For øvrigt var Turen særdeles interessant. De fleste af Deltagerne havde aldrig kørt paa Jernbane, og den uafbrudte Tuden fra Lokomotivet lød ejendommeligt i Passagerernes Øren, samtidig med at den gjorde Dyrene paa Markerne vilde. Et Par unge Heste fulgte saaledes med Toget over en hel Mil.

Ved de senere Jernbaners Anlæg paa Fyen var Fyens Stiftsbogtrykkeris Personale ligeledes inviteret til Prøveturene Søndagen forud for Banernes Aabning, og Søfeldt, der har meddelt disse Oplysninger om Forholdene i »gamle Dage«, mindes særlig Bogensebanens Aabning i 1882.

Driftsbestyreren havde paa Turen til Bogense overladt Personalet en særlig Kupé, men skønt der gik flere Tog i Løbet af Dagen, vilde alle helst vente til om Aftenen, hvorfor sidste Tog fra Bogense var saa overfyldt, at Passagererne stod stuvede sammen som Sild i en Tønde. Der var ogsaa enkelte, der fik ondt af den stærke Varme.

Blandt det ældre Personale gaar der mange Historier om morsomme Oplevelser ved de festlige Sammenkomster under »Gildekassen«s Ledelse, og netop der igennem har denne Kasse selvfølgelig haft sin store Betydning, thi de fælles Minder bevarer selvsagt sin Indflydelse i en saadan Grad, at Sammenholdet og Kammeratskabsfølelsen blandt Personalet bliver stærkere.

Egentlig blev »Gildekassen« stiftet for at fejre Sammenkomst en Gang om Vinteren, men da Tanken slog godt an, begyndte man allerede efter faa Aars Forløb paa de Sommerture, der ofte gik langt ud over Fyens Grænser, baade til Jylland og Sjælland, ja en enkelt Gang, i 1907, endog til Sønderborg for at besøge de gamle, minderige Steder, og overalt fandt »Gildekassen« Venner, der flokkedes om den, saa ofte den senere kom igen.

»Gildekassen« fejrede den 24de November 1917 sit 50=Aars Jubilæum.
Ved dette Jubilæum blev bl. a. følgende Sang afsunget:

Mel.: Du danske Mand.

En gunstig Jubilæumsvind,
som Hanegal i Sind,
har blæst til os i Salen ind,
den rødme vil hver en Kind,
den over Gavl og Grene,
som Kniv mod skarpe Stene,
vil Stemmen vor forlene
med Toner fra svunden Vaar.

Thi Gildekassens femti Aar
os atter en Fremtid spaar,
lad »Forbud«s Skyer være graa,
vi elsker den Himmel blaa.
Vor Ungdoms Drøm forjætter
et Haab om lyse Nætter
paa Danmarks grønne Sletter,
som ofte vi nød tilforn!

Ej Tiden drog for os i Smug,
vi Livet dog tog i Brug.
I Sommersol og Vinterslud
vi stedse drak Glasset ud.
I Aftener saa lange
var aldrig vi dog bange
for Glæden ind at fange
ved Skæmt og ved Bægerklang.

Og endnu klinger kækt vor Røst,
— om Blade faldt bort i Høst —,
og ved vor Jubilæumsfest
er Glæden budt først til Gæst.
Vi har forsøgt med Maade
at tyde Livets Gaade,
og vi har holdt til Raade
med Nektaren, Livet bød!

Thi Gildekassens Herlighed
vor Kærlighed hænger ved,
den jo fra første Ungdomsstund
blev bygget paa prægtig Grund.
Med Laurbær om sin Pande
vil saligt nok den lande
paa Paradisets Strande,
naar Dannevang »tørlagt« er!

Brat.

Den gamle Kasse har gennem de mange Aar samlet flere Bind Sange, der af dens forskellige Poeter er skrevet til Sommerturene og til Vintergilderne, og det kan anføres, at Sang Nr. 530 blev afsunget ved Sammenkomsten den 26. November 1921, men foruden disse ejer Kassen et større Arkiv med løse Sange i originalt Udstyr, smaa Festaviser samt Programmer fra Sommerturene.

Blandt »Gildekassen«s Poeter maa særlig nævnes Valentin Rasmussen, Alfred Tiedje og Lauritz Schou — i Nutiden har Typograf Alfred Jørgensen vist sig at være en værdig Afløser af Fortidens Skjalde.

Men ikke alt i Verden er jo blot til Lyst. Derfor nøjedes man ikke blot med en »Gildekasse«. Allerede i en lang Aarrække har ogsaa en Sygekasse været et godt Bindeled blandt Fyens Stiftsbogtrykkeris Personale, og i mange Tilfælde har denne Kasse bidraget sit til at holde et Hjem paa Fode, naar Sygdom har holdt sit Indtog. Til denne Sygekasse har Enkefru Hempel 1875 skænket en Obligation paa 2000 Kr., ligesom der stadig af Etatsraad Dreyer og senere af Redaktør Dreyer er ydet aarlige Bidrag til den.

TRYKKERIETS PERSONALE PAA UDFLUGT TIL STIGE 1890, FOTOGRAFERET UDEN FOR KROEN

I det hele taget har Forholdet mellem Principal og Arbejdere altid været præget af den største Hjertelighed. Særlig naturligvis i den Tid, hvor alt gik paa »den gammeldags Manér«. Da blev der paa forskellig Maade vist Personalet Opmærksomheder, som man paaskønnede.

I Tidens Løb, alt som Fagforeningsbevægelsen voksede sig stærkere og brød de gamle, faste Baand, undergik Forholdet her naturligvis ogsaa paa dette Omraade nogen Forandring; men det gode Forhold, som viser sig deri, at Principal og Arbejdere altid i Venskabelighed har kunnet forhandle sig tilrette om Sagerne, er ingen Sinde blevet brudt.

Som en god Illustration til denne Paastand gengiver vi hosstaaende et Billede fra Tiden omkring 1890, der viser, at man var interesseret i de Fremskridt, Trykkeriet kunde glæde sig ved gennem Tiderne. Paa dette Tidspunkt var det voksne Personale paa det øverste Sæteri (Akcidensafdelingen) steget til 6 Mand, hvad der foranledigede, at de 6 Typografer gik til Fotografen.

Af disse 6 er, som man vil se, de to døde. To andre har forladt Faget, nemlig Chr. L. Rasmussen, der er Annonceakkvisitør i København, og L. D. Rasmussen, der er Folketingsmand for Odense Amts 2den Opstillingskreds.

NIELS CHR. RASMUSSEN † 1914 CHR. L. RASMUSSEN
 PETER NIELSEN GEORG LOHMANN H. CHR. PETERSEN † 1916 L. D. RASMUSSEN

*

*

*

Da Dister i sin Tid tiltraadte som Trykkeribestyrer, bestod Personalet af de Personer, som findes paa Billedet Side 18.

Ved 100=Aars Jubilæet, ca. 10 Aar efter, var der følgende:

Sætttere:

F. F. Nielsen.
 H. Chr. J. Ibsen.
 J. C. F. Jørgensen.
 P. Ditlefsen.
 J. F. Søfeldt.
 N. Fred. Nielsen.
 P. Jensen.
 F. W. Hanssen.
 E. E. Nielsen.

Chr. Petersen.
 P. Erichsen.

Lærlinge:

H. P. Warberg.
 Hann. Rasmussen.
 H. Jeppesen.
 R. Aagaard.

Maskinmester:

Chr. Linde.

Trykkere:

Ved Haandpresseerne:

P. L. Gornitzka.

Ved Hurtigpresseerne:

L. Nielsen.
 Balduin Sørensen.
 F. Christophersen.

Lærling:

A. Sørensen.

Ved Disters Fratræden, den 1ste Oktober 1905, omfattede Personalet ikke mindre end 34 Personer, nemlig:

<i>Sættere:</i>	Einar Hey.	<i>Trykkere:</i>
Jacob Søfeldt.	Th. E. Andersen.	Ludv. Jørgensen.
P. Jensen.	Vald. Nielsen.	Hans Gjernyx.
Hann. Rasmussen.	<i>Lærlinge:</i>	Otto Spilcker.
H. Jeppesen.	Otto Knudsen.	<i>Lærling:</i>
H. Chr. Petersen.	Marius Thomsen.	Val. Christensen.
Louis Hansen.	Povl Jacobsen.	
Jul. Andersen.	Alfred Jørgensen.	<i>Paalæggersker:</i>
Joh. Eppler.	H. Bilgrav-Rasmussen.	Helga Aablad.
Niels Chr. Rasmussen.		Marie Hansen.
Wilh. Schwarz.	<i>Maskinmester:</i>	Olga Larsen.
H. Nielsen-Trolle.	Chr. Linde.	Vilhelmine Knudsen.
Chr. E. Petersen.	<i>Medhjælper:</i>	Anna Hansen.
M. Hansen-Sønderaa.	Jørgen Pedersen.	
Peter Nielsen.		
Chr. Rasmussen.		

Faktor J. C. Dister, der efter sin Fratræden nød et velfortjent Otium her i Odense, afgik ved Døden den 3die April 1914 og ligger begravet paa Assistenskirkegaarden her i Byen.

*

*

*

Efterhaanden var der hele Landet over blevet oprettet saavel Blad- som Akcidenstrykkerier, hvorfor Antallet af Typografer, der drog ud herfra for at etablere sig, blev mindre og mindre. Dog skal her nævnes et Par Navne:

1) Edvard Jørgensen, der i 1882 drog herfra til Løgstør for at etablere sig som Bogtrykker og Udgiver af »Løgstør Avis«, som han endnu redigerer. J. havde lært Faget hos Pagh i Bogen- se, hvorefter han kom her til Trykkeriet.

2) P. L. Erichsen, Søn af Snedkerm. E., Odense, havde lært her paa Stedet. Han oprettede i 1885 Bogtrykkeri i Middelfart og paabegyndte Udgivelsen af »Middelfart Dagblad«, som han solgte i 1899, hvorefter han blev Redaktør af »Vestlollands Avis«, som han redigerede til sin Død i December 1920.

Men andre drog ud til Stillingen som Trykkeribestyrere, og blandt saadanne kan nævnes:

1) Chr. Petersen, der havde lært her og i adskillige Aar bl. a. havde været Nodesætter. P. fik 1881 Ansættelse ved »Randers Amtsavis«, hvis store Bogtrykkeri han bestyrede til sin Død den 22de Januar 1921.

2) H. P. Warberg (nu Faktor i Milo'ske Bogtrykkeri i Odense), der i mange Aar var Bestyrer af »Højskolebladet«s Bogtrykkeri i Kolding.

3) Ludvig Jørgensen, der i 1907 blev Inspektør i Hertz' Bogtrykkeri i København, hvor han 1912 oprettede eget Bogtrykkeri.

*

*

*

Efter at Dister 1ste Oktober 1905 havde forladt sin Plads, overtog Prokurist Johs. Steen Andersen Ledelsen af Stiftsbogtrykkeriet med faglig Assistance af Trykkerfaktor Ludvig Jørgensen og Sætterfaktor Peter Nielsen, der begge, allerede 1907, afløstes af Faktor Fich. Senere overtog han tillige den merkantile Ledelse efter Johs. Steen Andersens Fratræden i Begyndelsen af 1908.

CARL CHRISTIAN GENIUS FICH fødtes i Nyborg 21de Januar 1870 og lærte Faget i det nyoprettede »Nyborg Dagblad«s og senere i »Nyborg Avis«s Trykkeri, hvor han blev udlært 20de April 1889.

I 1894 blev han Faktor i »Hobro Avis«s Trykkeri, 1ste Januar 1895—30te April 1899 Bestyrer af »Nyborg Avis«s Trykkeri og derefter fra 1ste Maj 1899 til 9de Juli 1907 Bestyrer af Merkantiltrykkeriet i Odense, hvorfra han 10de Juli 1907 flyttede til Stiftsbogtrykkeriet.

C. C. G. FICH

Ogsaa ved dette Skifte var der nogen Gnidsningsmodstand, før Forholdet mellem den nye Bestyrer og Personalet faldt i Leje, men det er vel heller ikke altid saa let, naar en yngre Mand sættes som Leder af et stort Personale, der omfatter adskillige ældre Kræfter.

Og det har jo altid været et Særkende for Fyens Stiftsbogtrykkeri og et Bevis paa det gode Forhold mellem Principal og Arbejdere, at disse næsten altid bliver meget gamle i Gaarde.

Foruden Jacob Søfeldt, der har holdt baade 50- og 60-Aars Jubilæum paa Stedet, og som ved sit 50-Aars Jubilæum hædredes ved at blive udnævnt til Dannebrogsmænd, er der mange 25-Aars Jubilarer blandt Personalet.

Jubilarerne i den tekniske Afdeling nævnes omstaaende, men tvende andre

Jubilarer bør erindres her, nemlig Forretningens mangeaarige Bogholderske, Frk. Julie Banzon, der 15de Februar 1919 fejrede 25=Aars Jubilæum, og Redaktionssekretær A. Borch, der, antaget som Journalist 1ste Marts 1894, ligeledes kunde jubilere i 1919. Ved denne Lejlighed modtog de to Jubilarer adskillige Beviser paa Sympathi og Paaskønnelse af deres lange Virksomhed i Forretningen.

Vi nævner saaledes blandt det nuværende Personale (med Dato for deres Ansættelse i Virksomheden) følgende 25=Aars Jubilarer:

Hannibal Rasmussen . . .	8de Oktbr. 1867.	Chr. E. Petersen	1ste Juli 1888.
Louis Hansen	29de Marts 1873.	Chr. Rasmussen	22de April 1893.
Julius Andersen	19de April 1873.	Einar Hey	17de Oktbr. 1893.
Wilh. Schwarz	16de April 1887.	Th. E. Andersen	7de April 1894.
H. P. Nielsen=Trolle . . .	29de Marts 1888.		

For alle de nævnte gælder det, at de har lært i Fyens Stiftsbogtrykkeri, men foruden disse har Inspektør Chr. Larsen og Trykkerimedhjælper Jørgen Pedersen ogsaa været ansat i Forretningen i mere end 25 Aar.

*

*

*

Fyens Stiftsbogtrykkeri har alle Dage haft Ord for at være et udmærket Lærested og fortjener megen Paaskønnelse af Fagets Udøvere for den Omsorg, det gennem Tiderne har haft for sine Lærlinge, og for det Arbejde, der er udrettet for at tilføre Bogtrykfaget Arbejdere, som paa ethvert Omraade er i Stand til at klare sig paa en smuk Maade. I Særdeleshed maa man være taknemmelig for den Skønhedssans, man har søgt at vække hos de unge Mennesker.

Men for dette udmærkede Arbejde har Bogtrykkeriet Grund til særlig at takke 3 Mænd, hvem Tilsynet med Lærlingene efterhaanden har været betroet, nemlig: Chr. Petersen (senere Faktor i Randers), P. L. Erichsen (senere Redaktør i Nakskov) og sidst, men ikke mindst, vor i 1919 afdøde, mangeaarige og trofaste Medarbejder, Typograf H. Chr. Petersen (kaldet Svendborg=Petersen), hvis gode og indsigtfulde Arbejde for at dygtiggøre de unge Mennesker har baaret saa smukke Frugter.

Det var et virkeligt Tab for Fyens Stiftsbogtrykkeri, da »Gamle Petersen« i 1916 afgik ved Døden, og vi er ganske sikre paa, at der overalt i Danmark er nogle Kunstens Sønner, der bevarer hans Navn i taknemmelig Erindring om en helstøbt Personlighed.

Det bør i denne Forbindelse ogsaa noteres, at disse 3 Mænd tillige efterhaanden har afløst hinanden som Nodesættere, paa hvilket Omraade de hver især var særdeles dygtige. Dog tror vi, at H. Chr. Petersen vilde have baaret Prisen hjem, hvis der var Tale om Konkurrence som »Mestersanger«. Han var i adskillige Aar en skattet Dirigent i forskellige Sangforeninger, og ogsaa paa dette Felt har han ydet en smuk Indsats; bl. a. dirigerede han gennem mange Aar Typografernes nu opløste Sangkor.

Blandt det gamle Personale fortjener endvidere Maskinmester Chr. Linde at nævnes som en af de mange, der har udført et anerkendelsesværdigt Arbejde i Bogtrykkeriet. »Gamle Linde«, der var ansat i Forretningen i mere end en Menneskealder, ejede et stort mekanisk Snille, som bl. a. viste sig ved Forbedring af flere af Maskinerne. Han, der var Sønderjyde, var trods sit »gebrokne« Dansk en virkelig Patriot, hvis Hjerte slog stærkt og varmt for gamle Danmark. Desværre oplevede den veltjente Veteran ikke Genforeningen, idet han i 1912 afgik ved Døden.

*

*

*

Gaar vi saa til den yngre Generation, da er der ikke nogen, der har haft større Betydning for det daglige Arbejde i Fyens Stiftsbogtrykkeris tekniske Afdelinger end vor mangeaarige Sætterfaktor Chr. Rasmussen. Han er ikke blot i Besiddelse af en ret sjælden faglig Dygtighed, men tillige er hans gode naturlige administrative Evner kommet ham udmærket til Hjælp i det store Arbejde, der hviler paa hans Skuldre, med Kontrol af Arbejdstider m. v. for at faa de rigtige Fremstillingspriser frem — altsaa ikke det mindst vigtige for et stort Bogtrykkeri, da disse Oplysninger danner Grundlaget for Faktorens Ansættelse af Priserne paa en Tryksag.

Dette Arbejde har Chr. Rasmussen i mange Aar forestaaet, og han har udført det med en aldrig svigtende Akkuratesse og Pligttroskab.

*

*

*

I 1915 blev hele det tekniske Personale fotograferet, og et Billede fra den Tid blev sammen med et Sølvskrivetøj overrakt Redaktør M. C. H. Dreyer i Anledning af hans 25-Aars Jubilæum som Redaktør den 11te Maj 1917.

FYENS STIFTSBOGTRYKKERIS TEKNISKE PERSONALE I SOMMEREN 1915

Paa hosstaaende Billede af Personalet, fotograferet i 1915, vil man finde:

I første Række (siddende) fra venstre til højre: Julius Andersen, H. Chr. Petersen, Louis Hansen, Faktor Fich, Jensine Eskelund, Ellen Carlsen, Marie Hansen, Wilh. Schwarz.

I anden Række: Mar. Hansen-Sønderaa, Gudm. Bloch, Th. Oscar Jensen, Hannibal Rasmussen, Bogbinder Gamtofte, H. Nielsen-Trolle, Jacob Søfeldt, Chr. E. Petersen.

I tredje Række: H. Chr. Jørgensen, Lauritz Larsen, Chr. Rasmussen, A. Kromann, Edvard Barnkob, Carlo Jørgensen, Jørg. Chr. Dreyer.

I fjerde Række: Th. E. Andersen, Laurits Nielsen, Rudolf Illum, August Sørensen, Aage Christensen, Anton Møller, Laurits Andersen.

I øverste Række: Alfred Jørgensen, Einar Hey, H. Steen-Rasmussen, Johs. Larsen, Bruno Petersen, Harry Jensen.

*

*

*

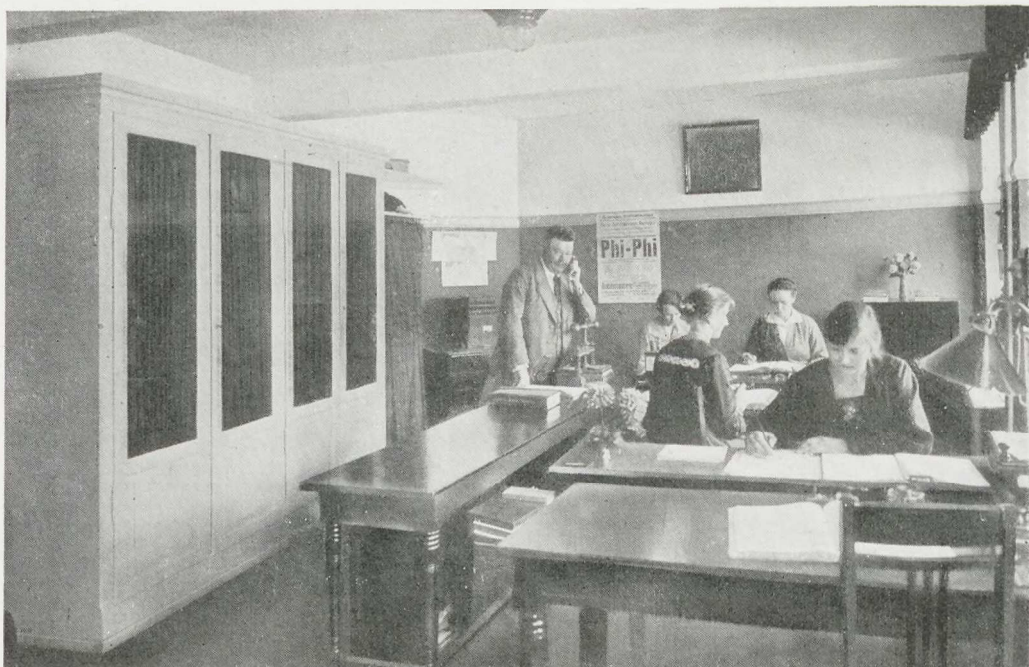
For at anskueliggøre den store Fremgang i de senere Aar anføres her en Fortegnelse over Personalet ved 150-Aars Jubilæet, der bedre end meget andet fortæller om det Arbejde, der er udrettet i den nyere Tid.

Jacob Søfeldt 1ste Maj 1857.
 Hannibal Rasmussen ... 8de Oktbr. 1867.
 Bortrejst fra 1878 til Novbr. 1881.
 Louis Hansen 29de Marts 1873.
 Julius Andersen 19de April 1873.
 Jørgen Pedersen 1ste Febr. 1878.
 Wilh. Schwarz 16de April 1887.
 H. P. Nielsen-Trolle... 29de Marts 1888.
 Chr. E. Petersen 1ste Juli 1888.
 Chr. Rasmussen 22de April 1893.
 Einar Hey 17de Oktbr. 1893.
 Th. E. Andersen 7de April 1894.
 Bortrejst fra 1ste April 1902 til 5te Juli 1903.
 Chr. Larsen December 1894.
 M. Hansen-Sønderaa ... 27de Septbr. 1897.
 Bortrejst fra April til Novbr. 1898.
 Marie Hansen 27de Marts 1901.
 Alfred Jørgensen 2den April 1904.
 H. Bilgrav-Rasmussen .. 8de Oktbr. 1904.
 Bortrejst fra 19de April 1911 til 1ste Juli 1915.
 E. Clausen 16de Oktbr. 1905.
 Th. Oscar Jensen 23de Marts 1907.
 Hans Fr. Jensen April 1907.
 Bortrejst fra 1ste Novbr. 1911 til 1ste Jan. 1914.
 Lauritz Larsen 7de Decbr. 1907.
 Jensine Eskelund September 1908.
 Kristian Christensen ... 4de Oktbr. 1908.
 Laurits Andersen 5te Decbr. 1908.

Georg Just Pedersen ... 1ste Maj 1909.
 Laurits Nielsen 1ste Oktbr. 1909.
 Anton Møller 27de Decbr. 1911.
 Edvard Barnkob Marts 1912.
 Bortrejst flere Gange.
 Carlo Jørgensen 1ste Maj 1912.
 Bortrejst flere Gange.
 Gudmund A. Bloch 13de Juli 1912.
 A. thor Straten 16de Novbr. 1917.
 Johs. Madsen 22de Marts 1918.
 Oluf Nielsen 1ste Juni 1918.
 Hertha Hansen 15de Juni 1918.
 Chr. A. Noack August 1918.
 Bortrejst fra Oktbr. 1918 til Juni 1919.
 Kai Jensen 2den Novbr. 1918.
 Chr. Nielsen 10de Septbr. 1918.
 Bortrejst fra 3die Januar til 10de Septbr. 1919.
 Helene Bojesen 18de Decbr. 1919.
 Anton Nielsen 2den Febr. 1920.
 Bortrejst fra 26de August til 11te Novbr. 1921.
 A. Engelbrecht-Petersen. 12te Marts 1920.

Lærlinge:

Frederik Hansen 1ste Maj 1917.
 Georg Hansen 14de Juni 1918.
 Ejner Petersen 20de Maj 1919.
 Aksel Larsen 1ste Novbr. 1919.
 Folmer Olesen 1ste Novbr. 1920.
 Svend Knudsen 1ste Maj 1921.

FYENS STIFTSBOGTRYKKERIS KONTOR OG BOGHOLDERIET

INTERIØR FRA AVISENS HAANDSÆTTERI

BOGTRYKKERIETS MATERIEL I NUTIDEN

VED Faktor Fichs Tiltræden 1907 var der omtrent samme Personale som ved J. C. Distors Fratræden 1905. Der var dog netop paa dette Tidspunkt et stort Arbejde i Gang, som havde forøget Personalet med 2 Typografer, men adskillige tekniske Opgaver krævede Løsning.

Lige fra Trykkeriets Oprettelse og til 1907 var alt til Bogtrykkeriet anskaffet Materiale paa tysk System. Der var en Gang i Tiden (i Aaret 1875) gjort et Forsøg med Anskaffelse af enkelte Skrifter paa *System Didot* (fransk System), men det havde vist sig umuligt at forhindre, at det tyske og det franske Materiale fraterniserede med hinanden paa en højst ubehagelig Maade. Man stod i 1907 paa flere Omraader lige for Anskaffelse af en Del nye Typer, bl. a. til Brug for Telefonhaandbogen, og Spørgsmaalet, om dette Materiale skulde købes paa tysk eller fransk System, trængte sig paa til Løsning.

Talte Faktoren med Personalet herom, blev han raadet fra at købe Skrift paa fransk System, da adskillige af det ældre Personale endnu havde i Erin- dringen, hvor vanskeligt Forholdene havde stillet sig, da Forsøget første Gang blev gjort. Talte han med Redaktør Dreyer derom, blev han stillet frit.

Endelig i Juli 1908 blev Afgørelsen truffet, idet Faktor Fich da indhentede Redaktør Dreyers Samtykke til, at der straks maatte købes for indtil 12,000 Kr. Materiale paa fransk System, og der blev da kun købt 3 Brødskrifter, nemlig Petit Lloyd (2300 kg), Korpus Lloyd (500 kg) og Cicero Lloyd (75 kg) samt halvfed Renaissance fra Petit til Tekst inkl. Dertil Masser af Hjælpemateriale.

Desværre kunde det ikke lade sig gøre samtidig at gaa til *fransk Højde*, thi hele det gamle Materiale, der omfattede mange Centner Skrift og Streger, Noder m.m.m., maatte jo bibeholdes, men alligevel betegnede Forandringen et overordentligt stort Fremskridt for det gamle Trykkeri.

Tidligere havde man, ved Fremstilling af alt skematisk Arbejde, maattet tage Karton til Hjælp ved Sætningen for at udligne de store Differencer, der var i det forældede System. Bl. a. var 6 Petit i dette System ikke 4 Cicero, 6 Korpus var ikke 5 Cicero o. s. v.

Det var i det hele taget meget vanskeligt — for ikke at sige umuligt — at præstere Kvalitets-Arbejde i dette Trykkeri, og man kunde forudse, at det med den stadigt stigende Konkurrence vilde være forbundet med overordentlig store Vanskeligheder fremtidig at klare sig i det Kapløb om Kunder, som allerede da var stærkt i Gang.

Ogsaa paa andre Felter var der store Mangler, idet der foruden Romer-Skrifterne ikke var et eneste gennemført Skriftgarniture i Trykkeriet. De første Bestræbelser gik derfor ud paa at afhjælpe ogsaa disse Savn.

Det viste sig hurtigt, at man var slaaet ind paa den rigtige Vej, og at Trykkeriets Fornyelse og Foryngelse maatte ske ved Anskaffelse af nyt Materiale paa fransk System, da det var den eneste Maade, hvorpaa Fyens Stiftsbogtrykkeri vedblivende kunde gøre sig gældende i Konkurrencen. Derefter blev der handlet — og handlet hurtigt.

Og det varede heller ikke længe, før Personalet forstod, at man vandrede i det rigtige Spor. De Vanskeligheder, der tidligere havde vist sig ved at holde det tyske og franske Materiale ude fra hverandre, var ikke mere til Stede i saa fremtrædende Grad — og Vanskeligheden blev Aar for Aar mindre, efterhaanden som det tyske Materiale fik en stadig formindsket Betydning for Bogtrykkeriet, og det franske vandt fremad.

Vilde man nu ved 150-Aars Jubilæet søge at give uden for staaende en Forestilling om, hvor stort et Materiale Trykkeriet raader over, da vilde man lettest og formentlig med tilstrækkelig Tydelighed opnaa dette ved at meddele, at selv en meget forvænt Kundekreds vanskeligt vilde kunne begære noget, som ikke fandtes.

For at lette vore Kunder Arbejdet ved Valg af Skrifter, er vi imidlertid ved at fremstille en Prøvebog, til hvilken vi dog endnu mangler nogle for længe siden bestilte Skrifter. Naar denne kommer, vil man snart se, at Fyens Stiftsbogtrykkeri raader over et saa stort Antal saavel gode gamle som nye moderne Skrifter, at sikkerlig enhver Smag vil kunne blive tilfredsstillet.

Ved sine Anskaffelser af Materiel og Maskiner vil Fyens Stiftsbogtrykkeri stedse søge at bevare Pladsen som et af de mest betydende Provinsbogtrykkerier.

DE STORE OMBYGNINGER OG UDVIDELSER

DE forretningsmæssige Forhold inden for Bogtrykkerbranchen var indtil 80=Aarene og delvis 90=Aarene ikke gode for Bogtrykkerne — i det hele taget ikke for Fagets Udøvere.

Endnu i Slutningen af Firserne var det ret almindeligt, at Typografen fik Kost og Logi samt en mindre Løn hos sin Principal.

De tilfældige Tryksager, de saakaldte Accidenser, som i Nutiden spiller en stor Rolle for mange Trykkerier, ja, for adskillige ligefrem danner Hovederhvervet, var den Gang næsten ukendt. Det merkantile Liv saa vel som Industrien i Odense var i de Tider slet ikke indstillet paa større Forbrug af Tryksager. For Industriens Vedkommende var der endnu kun ganske svage Spirer, men inden for Trykkerbranchen var Konkurrencen allerede den Gang ret skarp, udøvet, som den blev, af de mange Bogtrykkerier, der efterhaanden voksede frem.

Det var egentlig først i Begyndelsen af dette Aarhundrede, at Bogtrykkerne her i Odense tog sig saa vidt sammen, at de dannede en Forening til Værn for deres Interesser. Men selv i denne ret vanskelige Periode holdt Fyens Stiftsbogtrykkeri sin solide Position — ja, arbejdede sig støt fremad.

De mange Udvidelser, som Udviklingen krævede, efterhaanden som Virksomheden blev mere og mere omfattende, fordrede selvfølgelig ogsaa større og større Arbejdslokaler.

De Ombygninger og Udvidelser, der fandt Sted i Etatsraad J. C. Dreyers Tid, er allerede omtalt Side 32; men lige efter Etatsraadens Død i 1897 tilbyggedes der Trykkerihallen ca. 4×4 Meter Gulvflade for at skaffe Plads til den store 4=valsede Autotypipresse, der da anskaffedes.

Herved blev man saa staaende i adskillige Aar. Først i 1908 toges der fat paany med Ombygning; men denne Gang var det en Lejer (P. C. Rasmussen),

der ønskede at faa mere Plads og saaledes gav Stødet til, at ogsaa Trykkeriet fik en større Udvidelse.

Adressekontoret, Redaktionen og Bogtrykkeriets Kontorer, der indtil da havde været i Sidebygningen til Vestergade 25, rykkede ud og flyttede ind i de store, smukke Lokaler, der var indrettede i Ejendommen i Lille Graabrødrestræde. Ved denne Foranstaltning var det, som om man kom nærmere til Kunderne og nærmere til det Folkeliv, der rører sig i Storbyen Odenses Midtpunkt, og det viste sig da ogsaa hurtigt, at det var et godt Skridt i den rigtige Retning.

Aaret efter — altsaa 1909 — byggedes og ombyggedes derefter de store Ejendomme i Passagen, hvorved Bygningerne her fik det Ydre, hvori de endnu fremtræder; men det varede ikke længe, før der atter trængtes til Udvidelse — og denne Gang blev den ret omfattende.

Det var i 1911, da den store 16-sidige Rotationspresse var indkøbt, at man maatte skaffe Plads til den inden 3die Januar 1912, da den paa 140-Aarsdagen skulde præstere sit Arbejde første Gang. Der blev da bygget en ny Bygning i Haven, et Midterparti fra den gamle Bryske-Ejendom ud mod Graabrødreplads.

I Kælderen anbragtes Rotationspressen, og i Stueetagen, der fik fortræffeligt Ovenlys, fik baade Sættemaskinerne, der da var 3 i Tal, og Kalanderen Plads.

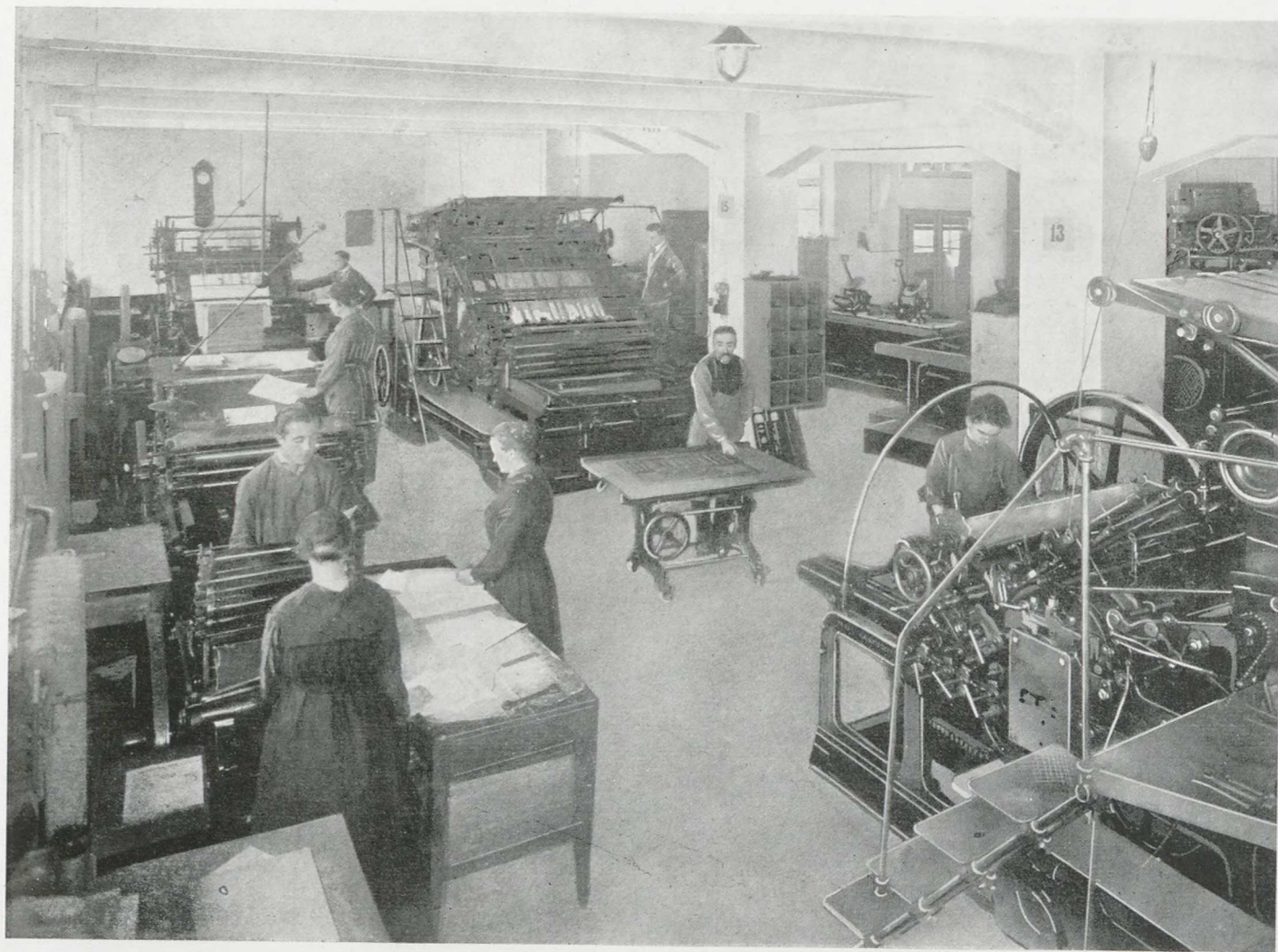
I Forbindelse hermed bør det noteres, at »Fyens Stiftstidende« fra Bladets Oprettelse til 1ste Januar 1912 har været betragtet som et Bogtrykarbejde, der udførtes i Fyens Stiftsbogtrykkeri; men at der fra denne Dato skete en Ændring i dette Forhold. Fra 1ste Januar 1912 har »Fyens Stiftstidende« sin egen selvstændige Afdeling, saavel Sætterier som Trykkerier. — Regnskabet og alt er fra 140-Aars Jubilæet ført saaledes i Bogholderiet, at de to Afdelinger ogsaa i saa Henseende arbejder som to af hinanden fuldstændig uafhængige Forretninger.

— — —

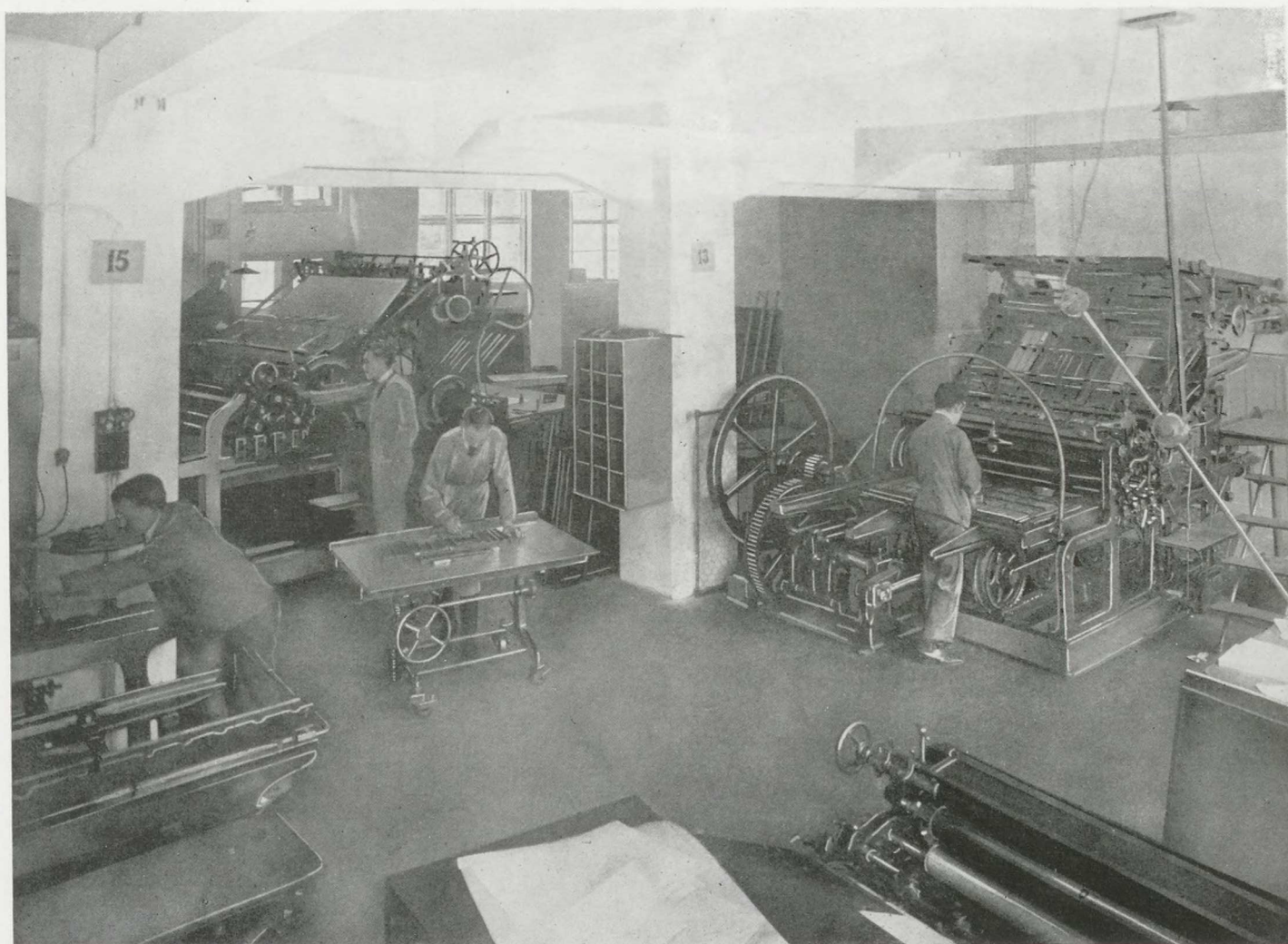
Samtidig med den store Udvidelse til Avisen fik Bogtrykkeriet en betydelig Tilvækst i Gulvareal, idet hele den Plads, hvorover Bladets Dobbeltpresse m. m. havde disponeret i mange Aar, nu inddroges under Stiftsbogtrykkeriet.

Men det viste sig desuagtet meget snart, at dette heller ikke var tilstrækkeligt. Det blev hurtigt konstateret, at man ikke kunde nøjes med det. I flere Aar kørte Maskinerne i de travle Tider indtil 15 Timer i Døgnet — og endda kneb det med at faa alt færdigt.

Der blev derefter i flere Aar talt om Udvidelse, da saavel Sætterier som Trykkerilokalerne efterhaanden blev for snævre; men Spørgsmaalet blev stadig

DEN STORE MASKINHAL — AFDELINGEN MOD GRAABRØDREPLADS

DEN STORE MASKINHAL — AFDELINGEN MOD GAARDSIDEN

skudt ud — til bedre Tider. Endelig i 1919 var Forholdene blevet saa vanskelige, at det var aldeles nødvendigt at tage fat straks.

En stor Nybygning blev i Aarets første Maaneder projekteret paa Grunden ud mod Graabrødreplads, i Løbet af Sommeren opført, og i September—Oktober 1919 flyttede Trykkeriet ind i de nye Lokaler, medens Sætterierne først den 7de—10de November kunde flytte ind i Stuen og paa 1ste Sal, hvor alt nu er installeret og indrettet paa moderne Vis.

Maskinsætteriet fik samtidig en meget betydelig Udvidelse og Forbedring til Gavn for det Personale, der betjener Maskinerne.

I denne Forbindelse bør det nævnes, at Arbejdsforholdene for Personalet altid har været ideelle i Fyens Stiftsbogtrykkeri.

Bogtrykkerfaget har altid — og sikkert med Rette — været anset for at være en sundhedsfarlig Haandtering, og de Steder, hvor man tidligere kun fejede en Gang ugentlig — og ved denne ene Lejlighed endda overfladisk nok, fordi Arbejdet blev udført af Lærlingene — har det naturligvis ogsaa været slet bevendt med de hygiejniske Forhold; men det kan siges med fuld Føje, at her har man altid, paa dette som paa saa mange andre Omraader, været Foregangsmand, og det er i alt Fald mange Aar siden, at Gulvvask blev indført.

*

*

*

Men det var ikke alene i det rent Ydre, at der nu oprandt en Nytid for Virksomheden. Ogsaa i det Indre skete der store og gennemgribende Ændringer.

Allerede i 1912, da en Reproduktionsanstalt var til Salgs i København, blev Spørgsmaalet drøftet, om »Fyens Stiftstidende« skulde benytte Lejligheden til at købe denne for at blive sat i Stand til, saa hurtigt som det overhovedet var muligt, at forevige Døgnets Begivenheder ved Hjælp af Billeder, fremstillet i egen Fabrik.

Den Gang blev dette Spørgsmaal skrinlagt, nærmest paa Grund af Mangel paa Plads til Fabriken; men da der nu var bygget, og Th. Andresen, der faa Aar forud havde etableret en Klichéfabrik i Vindegade 20, gerne vilde sælge denne, førte dette til, at Redaktør Dreyer den 1ste Oktober 1919 købte og overtog Klichéfabriken og senere (fra 1ste Januar 1920) flyttede den hen i den gamle Trykkeribygning i Vestergade 25 til det Lokale, der indtil da igennem mange Aar var benyttet til Avissætteri.

Ogsaa denne Afdeling, der benyttes meget, har allerede i den korte Tid haft stor Betydning som et udmærket Led i Bestræbelserne for at bringe saavel Bladet som Bogtrykkeriet fremad.

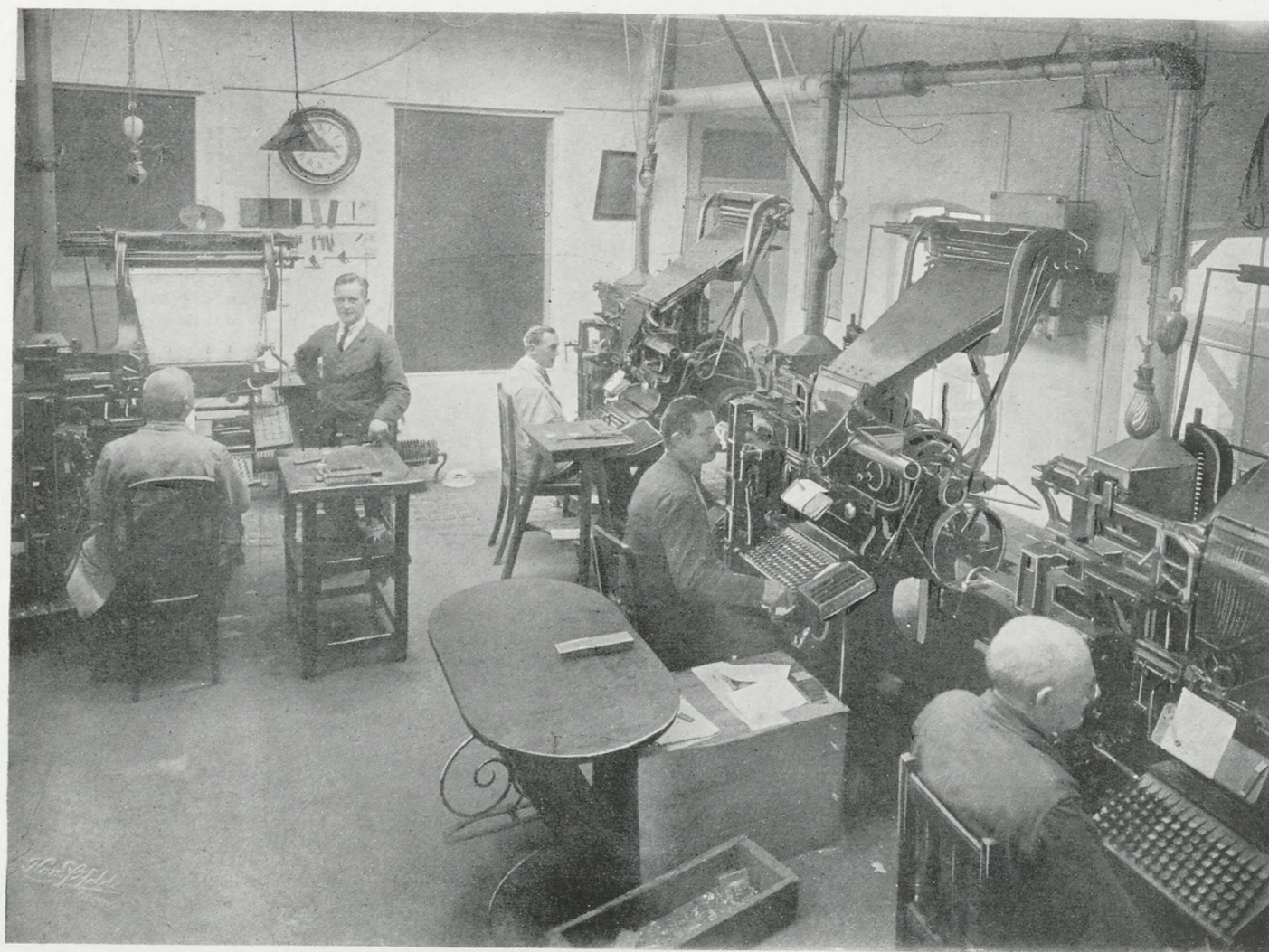
I den sidste Tid er alle Reproduktionerne til saavel Fyens Disconto Kasses som til nærværende Mindeskrift udført i vor egen Reproduktionsanstalt, der i lang Tid har beskæftiget 2 Kemigrafer og 1 Lærling.

Til denne Afdeling er endvidere knyttet en dygtig Tegner, Johs. Nielsen.

De fleste af vore Kolleger i Odense er allerede for længe siden blevet opmærksomme paa den Hjælp, der her bydes ogsaa dem til at faa et Billede fremstillet hurtigt og godt, og de er flittige til at benytte sig deraf; thi man er jo heldigvis her i Odense langt ud over den Tid, hvor man i en Kollega kun saa en Konkurrent.

Ikke alene paa denne Maade fik »Fyens Stiftstidende« Gavn af den store Udvidelse i 1919. Der skete ved denne Lejlighed tillige dette, at det gamle ærværdige Blad blev det første her paa Fyen, der oprettede egen Telegramhal: F. S. Centralen, hvor der i Haandkøb forhandles alle Smaating som: Blade, Tidskrifter, Bøger, Papir o. s. v.

Alt i alt er der i de sidste 15 Aar sket saa store Ændringer i den gamle Virksomhed, at man maa forbavses over saavel Bladets som hele Forretningens virkelig storslaaede Fremgang.

MASKINSÆTTERIET EFTER OMBYGNINGEN 1911 — UDVIDET 1919

DEN STORE SÆTTERSAL — AFDELINGEN MOD GRAABRØDREPLADS

FRA HAANDPRESSE TIL ROTATION

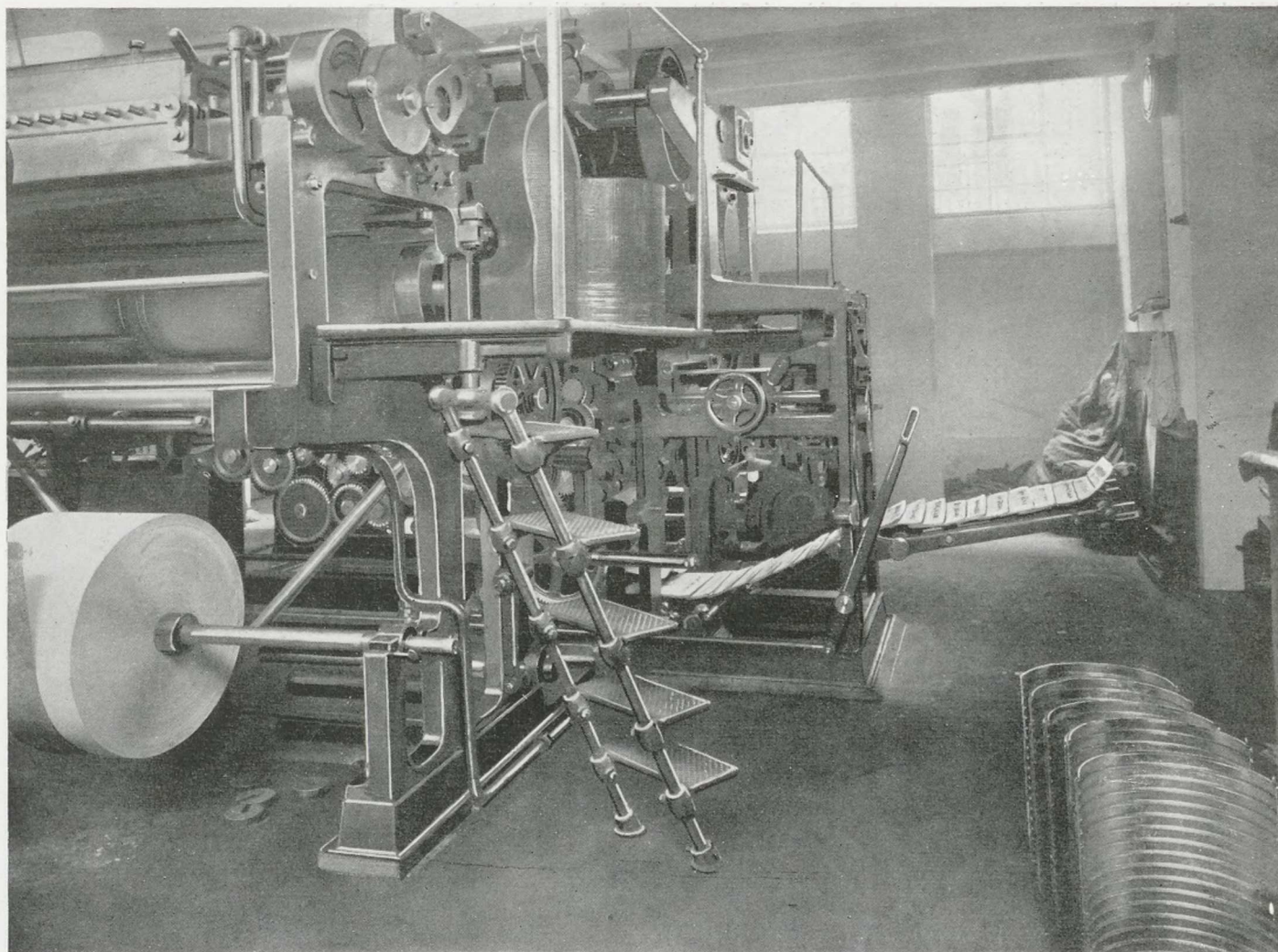
N AAR vi nu ved Jubilæet kaster Blikket tilbage paa de 150 Aar, der svandt, siden Fyens Stiftsbogtrykkeri oprettedes, vil man forhaabentlig af alt det anførte faa et levende Indtryk af den stærke Udvikling, der er sket inden for Bogtrykfaget paa det maskinelle Omraade, idet de fleste Opfindelser har været rettede paa at tilfredsstille de Aar for Aar stedse voksende Krav til hurtig Levering af de stadigt stigende Oplag, og at Fyens Stiftsbogtrykkeri til enhver Tid har fulgt med paa dette Omraade paa en saadan Maade, at Virksomheden stadig har været i Stand til at holde sin Stilling som en af de førende i Bogtrykfaget.

Da Kancelliraad J. C. Dreyer for 60 Aar siden overtog Virksomheden efter M. C. Hempels Død, havde Bogtrykkeriet (som tidligere omtalt) 2 Haandpresser og 1 Hurtigpresse.

Ved hans Død var Antallet vokset til 1 Dobbeltpresse, 3 Hurtigpresser og 2 Diegeltrykpresser. En Dobbeltpresses Ydeevne var 1800—2000 Tryk pr. Time, en almindelig Hurtigpresses 800—1000 Tryk pr. Time, alt efter den Kvalitet, man fordrer, at Maskinen skal præstere. En Haandpresse kunde dog, godt betjent af 2 Trykkere, kun præstere ca. 300 Aftryk pr. Time.

Disse gamle og veltjente Maskiner er nu i Tidens Løb udviklede til helt andre Maskintyper: Hurtigløbere, der kan præstere op til 1500, 2000, ja, endog 2200 Aftryk pr. Time, og Selvpaalæggerne gør nu en Bogtrykmaskine til et meget kompliceret Apparat, der kræver Trykkerens største Agtpaagivenhed, saa fremt den hele indviklede Mekanisme skal funktionere godt.

»Fyens Stiftstidende«s tekniske Vidunder: Rotationspressen, der kan levere ikke mindre end 11,000 16-sidige Aviser pr. Time i falset, sammenklæbet og aftalt Stand, er alligevel den Maskintype, der stærkest markerer de fænomenale tekniske Fremskridt i vort Fag.

ROTATIONSTRYKKERIET, BYGGET 1911 OG DELVIS OMBYGGET 1919

Det vil sikkert være vanskeligt at finde et Fag, hvis maskinelle Udvikling har været større og mere betydningsfuld end Bogtrykfagets.

Som en naturlig Følge af denne Udvikling er Bøger og Tryksager af enhver Art nu en saare billig Artikel.

Prisen for hver Søgnedag at faa Avisen bragt ind ad Døren til sig i 8, 10, 12 eller 16 Sider med alle Døgnet's Nyheder, Romanstof, Annoncer m. m. m. er 26 Kroner om Aaret — kun seks og tyve Kroner — og saa er der dog naturligvis endda enkelte, der synes, dette er dyrt.

Endelig Bøgerne. Ja, de Priser paa disse, som er omtalt paa dette Hæftes første Blade, er nu reducerede til et rent Minimum.

Der var før Krigen Halvkrones-Udgaver og Krones-Udgaver paa Markedet overalt. De var — ganske vist — ikke alle lige skønne eller præsentable for et kritisk Publikum; men de viser dog i alt Fald, at de tekniske Fremskridt, der efterhaanden er gjort til Fremme af Bogtrykfaget, har haft den Betydning, at Priserne er blevet billige, og at Bøger nu let kan blive hver Mands Eje.

Men Begrebet Haandarbejde i Bogtryk bliver — desværre — Aar for Aar mindre og mindre. Alt, eller næsten alt, erobres af Maskinerne, der snart kan præstere ethvert Arbejde inden for vort Fag.

At Faget nu er blevet den Kulturbærer af høj Rang, hvorum Bogtrykker-kunstens Venner og Velyndere drømte i Kunstens Barndom, ja, derom kan der næppe tvistes.

*

*

*

Naar der i det foranførte siges, at Presserne nu kan yde disse stærkt forøgede Præstationer, saa er dette rigtigt nok; men man kommer alligevel ikke uden om den Kendsgerning, at det hurtigere Tempo forringer Kvaliteten.

Her er vi altsaa ved et meget vigtigt Punkt for saavel Bogtrykker som Kunde; thi det kan jo ikke nægtes, at naar et Arbejde skal jages igennem en Maskine med Iltogsfart, saa vil Kvaliteten blive ringere. Dette er muligvis et Udslag af Konkurrencen — det for hurtige Tempo ligger i saare mange Tilfælde til Grund for de billige Priser. Fyens Stiftsbogtrykkeri har imidlertid altid sat en Ære i at præstere virkeligt Kvalitetsarbejde — har sat en Ære i at holde Bogtrykkerkunstens Fane højt.

Det kan være en Fare, da det jo selvfølgelig i Almindelighed bliver dyrere at fremstille en god end en mindre god Kvalitet; men det skal dog siges i dette Skrift, at dette ikke har skabt nogen Vanskelighed her.

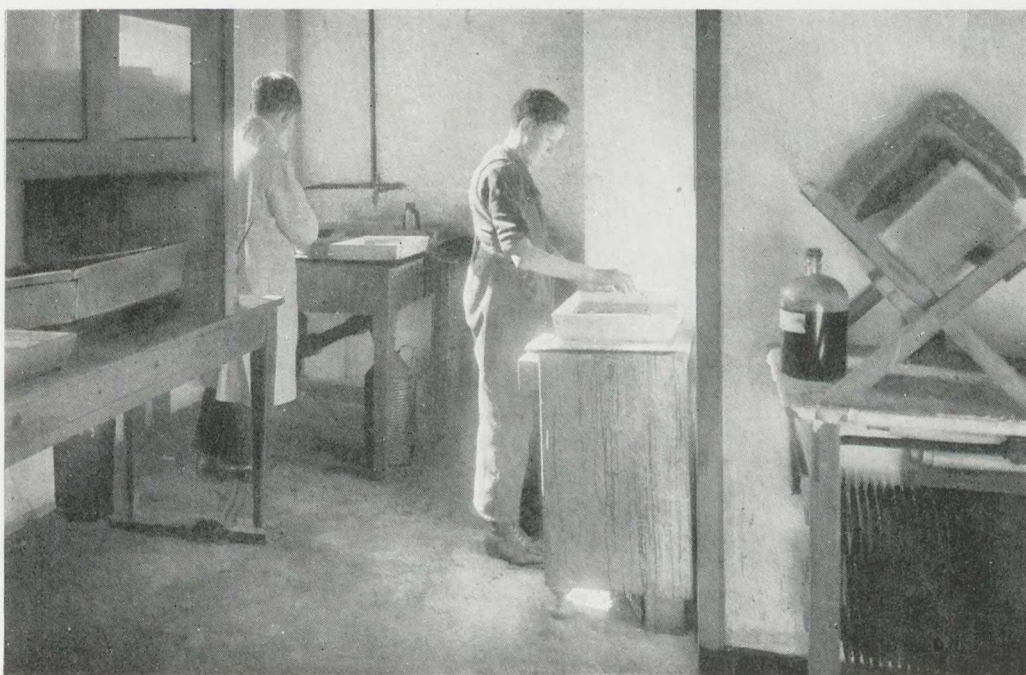
Dertil har det naturligvis i høj Grad bidraget, at vore Maskiner i de senere Aar er blevet fornyede, og at vort Materiel efterhaanden er blevet saa stort, at virkeligt Kvalitetsarbejde lader sig fremstille betydeligt hurtigere og derfor billigere hos os end de Steder, hvor man maa savne adskillige af vore fortrinlige Hjælpemidler, ligesom man jo heller ikke i samme Grad kan specialisere sit Arbejde og sine Arbejdere i en lille, som man kan det i en stor Forretning.

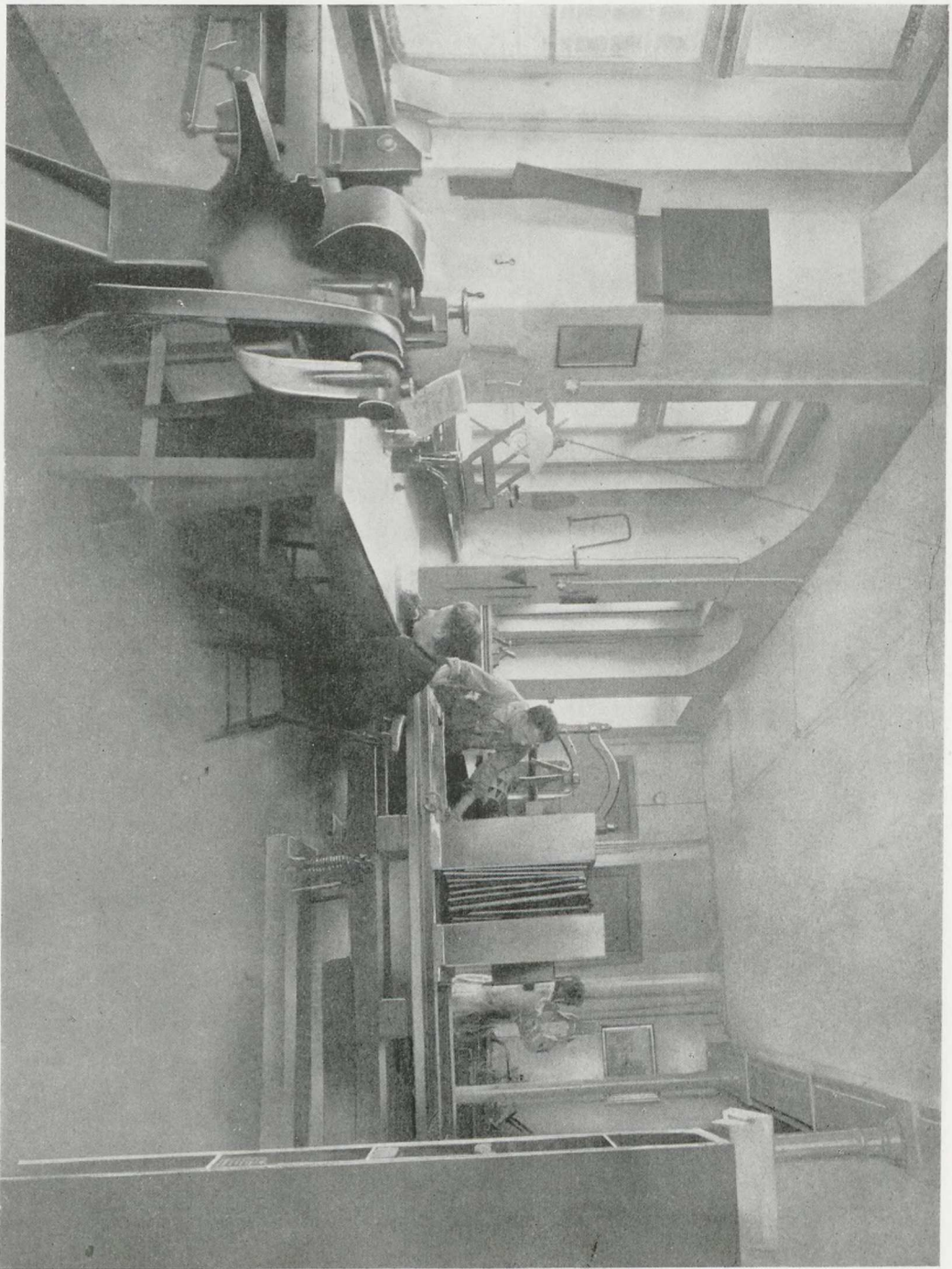
KAREN BRYSKES MINDETAVLE FRA 1594 I DEN ÆLDSTE DEL
AF FYENS STIFTSBOGTRYKKERIS EJENDOM

REPRODUKTIONSANSTALTENS TEGNESTUE

ÆTSERIET

REPRODUKTIONSANSTALTEN

»GAMLE MINDER, KLOKKEKLANG —«

»Gildekassen«s eneste nulevende Poet fra Fortiden, Lauritz Schou, har sendt os et Par morsomme Erindringer fra de gamle Dage, som det er os en Fornøjelse at gengive:

GAA min Væg hænger et Billede af en forsvunden Odense-Idyl: Graabrødre-plads med Fyens Stiftsbogtrykkeri, tildels skjult bag de fire prægtige Linde-træer, som nu er en »saga blott«.

Under Billedet, der bærer Datoen 27./8. 84, har jeg ladet sætte et Brudstykke af V. R.s muntre Gildekassevis:

»Ja, *det* Trykkeri
er der meget i,
som man ej kan skue paa Façaden —«,

hvilke Linier just forekommer mig at være et meget træffende Udgangspunkt for efterfølgende Betragtninger:

I de 15 Aar (1881—96) jeg sled paa Blyet, var Stiftsbogtrykkeriets Personale vel nok Centrum for Byens typografiske Selskabelighed, og uden just at pukke paa min særlige Andel heri, blev jeg dog uvilkaarligt paavirket af det smittende Udslag af ungdommelig Livsglæde og gærende Udvikling, her var til Huse, og som bar over alle Hverdagens Trivialiteter og Ensformigheder.

Ja, det var den Gang, da var vi unge. — Men Døden har høstet tæt og ubarmhjertigt i Kredsen af daværende Medarbejdere, og navnlig de, som spillede Rolle i efterfølgende Optrin, er forlængst borte.

Blandt Personalet havde vi en ualmindelig flink Sætter, E. N., hvis Speciale navnlig var Annoncer og fornemmelig da de store Reklamer. Snild og praktisk vimsede han omkring, mens Satsen voksede i Skibet. Jeg kunde til at begynde med tidt undres over, hvor han fik sit Materiale fra, thi hans private Magasiner udmærkede sig just ikke ved at være i overdreven Foderstand, men jeg blev

snart klar over, at han ikke tog det saa nøje med den private Ejendomsret, og stod en eller anden ham i Vejen, naar han hos Næsten søgte noget brugeligt, havde han den mest radikale Maade at skaffe sig Adgang. Han borede nemlig sine Knoer saa eftertrykkeligt ind mellem vedkommendes Sideben, at Offeret nok skulde vide at flytte sig.

En Dag var vor Kollega, V. H., uheldigvis kommet ind paa E. N.s Jagtrevier. Jeg siger uheldigvis, thi V. H., som var en ret præsenteret og omhyggeligt soigneret Personlighed, og derfor selvskreven som Elsker ved vore Dilettantkomedier, bar til *Stadighed Paryk*, og denne Omstændighed gav i dette Tilfælde Anledning til et Optrin, som, hvor lattervækkende det i første Øjeblik end var, dog samtidig var lidt pinligt. Idet V. H. da nu spærrer E. N. Adgangen, anvender denne sit sædvanlige Ribbensgreb. Af Smerte og i Angst eller Nervøsitet falder V. H. med Hovedet baglængs over mod Sætteriets Væg — Vokshinden i Parykken maa have svigtet, og — — pladask! — der ligger en velplejet italiensk sort Toupé ikke paa Gulvet, men sænket til Hvile i — Spyttebakken, mens V. H. stod med blottet Hoved, blottet som en Billardbal! — Det tog Tid, lang Tid, før vi igen fik de to Kolleger forligte.

Men E. N.s ulyksalige vanemæssige Offensiv skulde snart afstedkomme en endnu større Ravage.

Paa øverste Sæteri (Akcidens-Afdelingen) var ved denne Tid under Arbejde en historisk Tidstavle, udgivet og udarbejdet af en nu afdød, meget skattet og afholdt Overlærer ved Mulernes Legatskole. Overlæreren, der var en meget jovial og særdeles interesseret Personlighed, aflagde nu og da Sæteriet en Visit, fornemmelig for paa nært Hold at se sit Arbejde skride frem. Nu havde vi tillige paa nævnte Afdeling en Sætter J., som havde en skuffende Lighed med nævnte Overlærer — lyse af Lød og Frisure var de begge to. Saa en Dag er Overlæreren atter paa Visit, og, lænende sig til Reolen, diskuterer han ivrigt med sin Sætter, der senere døde som Redaktør i Nakskov. Saa gaar Sætteriets Skydedør tilside, og ind triner E. N. stille uden at agte paa Per eller Poul, kun søgende efter Bytte til sine Reklame-Annøncer. Som en Høg slaar han ned der, hvor Passiaren er i fuld Gang, og i den Tro, at det er J., der hindrer ham Indblik i Magasinerne, borer han sine spændte Knoer ind imellem Sidebenene paa den intet anende Overlærer! — Virkningen var frygtelig! Med et højst upædagogisk Smertensudbrud flyver Overlæreren til Vejrs, og da han atter faar fast Grund under Fødderne, udbryder han — snappende efter Vejret: »Hvad — hvad

er dog dette?» — Nu ser E. N. først Fadæsens fulde Omfang; ildrød i Hovedet og sønderknust fremstammer han en kejtet Undskyldning. Men samtlige Sætterspulte er i næste Nu ganske mennesketomme: siddende paa Hug eller liggende paa Gulvet bag disse gjorde Kollegerne sig forgæves Bestræbelser for at dølge deres Latterkluk! Ja, Overlæreren foretog naturligvis — nobelt og taktfuldt — snarligt Tilbage-toget, fulgt til Dørs af den ulykkelige E. N., som atter og atter formede sin Beklagelse og Undskyldning, forsikrende, at der forelaa en højst kedelig Forveksling.

I Døren vendte Overlæreren sig, hilste med et lidt tilkæmpet Smil rundt i Sættersalen, og idet han tog sig med begge Hænder i de angrebne Sider, absolverede han Synderen med et venligt: »Ja, kære Ven, jeg kan jo begribe, at her maa foreligge en Fejltagelse! — Farvell!«

Som et Fyrværkeri-Slutningsnummer gnistrede og bragede Latteren om den uheldige E. N. Dagen igennem og i lange Tider derefter, og sikkert er det, at hans fremtidige Optræden var præget af mere Forsigtighed og Omtanke.

Men af Fyens Stiftsbogtrykkeris Kunder er sikkert ingen før eller siden bleven mere grebet af Livet inden for Murene end hin brave, afholdte Overlærer.

— — »Ja, det Trykkeri —«

BOGBINDERI OG EKSPEDITION

FYENS STIFTSBOGTRYKKERIS FORHOLD TIL KUNDERNE

FØR vi forlader vort Emne, Fyens Stiftsbogtrykkeris Historie, er det naturligt ogsaa at kaste Blikket udenfor — ud til dem, der har baaret det hele frem: Vore Kunder.

Det har naturligvis ikke været Reglen, at de er blevet behandlet som den gamle Overlærer, men adskillige Forfattere har haft deres Gang paa Sættetier og selv konfereret med Sætteren for stadig at kunne følge deres Værkers Tilblivelse, hvad der ofte har ført til Venskab mellem Forfatter og Sætter.

Det kan siges med Overbevisningens Varme, at Forholdet til vore Kunder stedse har været præget af Hjertelighed og Fortrolighed.

Ligesom Lederne altid har haft for Øje at være Kundernes Tjenere, har de ogsaa haft Forstaaelsen af, at de tillige burde vejlede Kundekredsen i mangt og meget.

At det er denne rigtige Forstaaelse og den Maade, hvorpaa dette Princip er praktiseret, der gennem de mange Aar har bevirket, at Fyens Stiftsbogtrykkeri stadig er gaaet jævnt og støt fremad, tør vel anses for givet.

Der foreligger ogsaa mange Udtalelser fra vore Kunder, som i de ven-skabeligste Vendinger udtrykker Taknemmelighed for den Maade, hvorpaa de er blevet hjulpne og vejledede af Fyens Stiftsbogtrykkeris tekniske Ledere.

Hvad der først og fremmest har ligget Ledelsen paa Sinde, er en udmærket Huskorrektur, som gennem Aarene har vundet Kundernes Tillid og Tilfredshed, og dette er da ogsaa en Sag, hvorpaa der endnu den Dag i Dag lægges den allerstørste Vægt.

Omstaaende vil vi tillade os at anføre enkelte af disse venlige Udtalelser:

Paa dertil given Anledning erklæres herved, at Fyens Stiftsbogtrykkeri til de foregaaende fyenske Industriudstillinger leverede Trykkearbejder ikke alene til fuldkommen Tilfredshed, men at man særlig havde Anledning til at anerkende den Hurtighed, hvormed de presserende Arbejder bleve udførte, der efterhaanden under Udstillingerne forlangtes.

Odense, 31te Decbr. 1884.

Lor. Bierfreund.

Fyens Stiftsbogtrykkeri har alle Dage haft en meget stor Del Skolebogsarbejde, og der er næppe noget Trykkeri i Danmark, der f. Eks. af Regnebøger har præsteret mere, end der er leveret herfra. Regnelærer Chr. Hansens Regnebøger og Regnetabeller er trykt i et Oplag af langt over 6 Millioner Ekspl., og at han var tilfreds med Betjeningen, vil fremgaa af følgende Brev:

Strandgaard, den 1ste Juni 1902.

Hr. Redaktør Dreyer, R. af D., Odense.

Da min Regnskabsbog med Trykkeriet udviser som den første Post: »1862 Juni Hovedregnebog I, 2 Ark, 2500 Eksempl., Rdl. 60,64«, er det altsaa i denne Maaned 40 Aar siden, Trykkeriet begyndte at arbejde for mig. I disse Aar er der trykt mange og store Oplag af mine Regnebøger.

Jeg fremsender herved min hjerteligste Tak for det store Arbejde, Trykkeriet med overordentlig stor Dygtighed og Omhu har præsteret for mig. Særlig føler jeg Trang til at udtale min store Taknemmelighed imod Hr. Faktor Dister, der i disse mange Aar med stor Hjælpsomhed, Hensynsfuldhed og Velvilje altid har været mig til stor Støtte.

Det er mit Haab, at Virksomheden maa blive fortsat uforandret, idet jeg ønsker, at mine Regnebøger vedblivende trykkes i Stiftsbogtrykkeriet, skønt ellers Forretningen i alle Maader er overgaaet til København.

Med særdeles Agtelse

C. Hansen, Regnelærer.

Og Samarbejdet blev fortsat, hvilket fremgaar af, at Hr. Lærer J. Clausen, der overtog Ansvar for Regnebøgerne efter Chr. Hansens Død, flere Gange har udtalt sin Paaskønnelse over for os. Her anføres en Udtalelse:

Fyens Stiftsbogtrykkeri!

Fredericia, den 17de April 1912.

Tak for tilsendte Ekspl. af Chr. Hansens Regnebøger — selvfølgelig som altid godt og omhyggeligt udført Arbejde.

Ærbødigst

J. Clausen, Bjergegade 34¹.

Blandt Historiebøgerne indtog afd. Forskoleseminarieforstander R. J. Holms Udgaver i mange Aar en fremtrædende Plads, og det er mange Oplag af disse Bøger, der er udgaaet fra Fyens Stiftsbogtrykkeri, hvis solide Korrekturlæsning omtales saaledes:

Den 9de April 1912.

Naar Sætningen er udført saa omhyggeligt, som Tilfældet var ved Bogens forrige Udgave, og som den ogsaa er ved nærværende Ark, er det tilstrækkeligt, at jeg faar een Korrektur.

Den 2den September 1915.

Tak for det udførte Arbejde med den lille Danmarkshistorie. De Korrekturark, jeg har modtaget, har indeholdt forholdsvis faa Fejl, *hvad jeg meget paaskønner.*

Ærbødigst

R. J. Holm.

Af Skolebøger vil vi yderligere anføre Nikolaj Nielsens Danmarkshistorie og Bibelhistorie, der Aar for Aar er trykt i mægtige Oplag. Forfatteren har altid været taknemmelig for den Korrekturhjælp, som ydedes af Trykkeriet.

Den 14de November 1911 skriver Hr. Nielsen:

Hr. Faktor Fich!

Med Tak til Dem og de øvrige medvirkende for det smukke Resultat sender jeg Dem hermed et Eksempplar af Sproglæren.

Med venlig Hilsen!

Deres forbindtlige

N. Nielsen.

I 1910 udførtes et meget stort Værk, Langelands Historie, til Hr. Pastor Lütken, Simmerbølle, der skriver saaledes:

Hr. Faktor Fich!

3die November 1910.

Jeg beder Dem sige de Sættere, der har arbejdet paa Bogen, Tak fra mig for det gode og nøjagtige Arbejde, de har leveret, og i lige Maade ønsker jeg at udtale min Paaskønnelse af Trykkeriets Korrekturlæsning, som i høj Grad har oversteget min Forventning.

25de November 1910.

Deres Omordning af Satsen i sidste Ark er god. Jeg vil gerne tilkendegive Trykkeriet min Tilfredshed med Arbejdet i det Hele, som jeg jo alt har gjort det overfor Dem, og tænker mig at skrive derom til Hr. Dreyer selv, med det samme jeg sender Penge. Med venlig Hilsen!

Deres hengivne

Vilh. Lütken.

Hr. Redaktør Dreyer!

11te December 1910.

Idet jeg benytter en Lejlighed, der er mig bekvemmere end Posten, til at sende Trykkeriet en à Conto Indbetaling paa vort Mellemværende, ønsker jeg gerne at udtale min Tilfredshed med Trykkeriets hele Ekspedition af min Bog og min Paaskønnelse af den Interesse og Velvillie, hvormed der er arbejdet. Ganske særlig maa jeg anerkende Trykkeriets omhyggelige Korrekturlæsning, der har lettet Arbejdet meget for mig.

Maaske kan jeg faa Lejlighed til at sige Dem dette personlig, hvis jeg selv kan komme til Odense. Men da jeg ikke er helt vis paa at komme selv, er det lige saa godt at sige det nu.

Med Højagtelse

Ærbødigst Vilh. Lütken.

Hr. Organist Ernst, Aalborg, har igennem de forløbne Aar faaet leveret ca. 150,000 Nodehæfter til Skolebrug. Om hans Tilfredshed med Udførelsen af disse Ordre vidner følgende Brev af 5te Januar 1916:

Trods al Umage har jeg kun fundet et Par mindre Fejl — det er sjældent, at 1ste Korrektur er saa let. Min Kompliment!

J. Ernst.

Til Slut anfører vi et Par Breve af vor ret store Samling Takskrivelser:

Hr. Faktor Fich!

Tak for Deres venlige Svar og hele omhyggelige Behandling af mit lille Hæfte.

Venlig Hilsen!

Ærbødigst

L. Tolderlund Hansen.

Nykøbing M., den 24de August 1920.

Til Fyens Stiftsbogtrykkeri, Odense!

Hermed tilbagesendes Korrekturen paa mit Bidrag til GrønvaldsFynbos Julehæfte. Maa jeg komplimentere Dem for den fine, fejlfri Opsætning? Jeg faar Korrektur fra mange Trykkerier mellem Aar og Dag; men Deres Opsætning er absolut den bedste.

Ærbødigst

Marius Dahlsgaard.

— — —
Vi takker for disse Udtalelser, og vi benytter Lejligheden til at bringe en Tak til hver af vore Kunder for udvist Tillid og Trofasthed i de svundne Aar.

Vi lover i Fremtid som i Fortid at være trofaste mod den Tradition, som har vist sig at være bærende for vor Virksomhed gennem 150 Aar. Vi vil arbejde paa at bevare denne Tillid ved som hidtil at staa Fanevagt for Fagets Ære!

»FYENS STIFTSTIDENDE«S OG FYENS STIFTSBOGTRYKKERIS NYE BYGNING PAA GRAABRØDREPLADS

